

PTÁČI *holem* NÁS

4/2002

ČTVRTLETNÍK PRO ORNITOLÓGY, OCHRÁNCE PŘÍRODY A MILOVNÍKY PTÁCTVA

HLASY PTÁKŮ

na audiokazetách firmy PELZ-BIOPHON

PĚVCI I - 39 druhů - 60 min.

(skřivanovití, vlaštovkovití, brkoslav, konipasovití, skorec, střízlík, pěvušky, drozdovití)

PĚVCI II - 37 druhů - 60 min.

(pěnicovití, králíčkovití, lejskovití, sýkorovití)

PĚVCI III - 43 druhů - 60 min.

(brhlíkovití, šoupáلكovití, moudivláček, žlůva, tuhýkovití, krkavcovití, špaček, pěnkavovití, strnadovití)

MISTŘI PĚVCI PTAČÍ ŘÍŠE

- 22 vybraných druhů - 72 min.

PTÁCI RÁKOSIN A OKOLÍ VOD

- 106 variant hlasů 50 druhů - 90 min.

HLASY DRAVCŮ

- 53 variant hlasů 22 druhů - 60 min.

KUKAČKA, LELEK, RORÝS, SROSTLOPRSTÍ A ŠPLHAVCI

- 68 variant hlasů 17 druhů - 60 min.

SOVY

- 69 variant hlasů 11 druhů - 63 min.

HLASY NAŠICH ŽAB

- všech 13 druhů - 50 min.

ZOO PRAHA

- hlasy 59 zvířat - 72 min.

Audiokazety si můžete objednat v Ekocentru MOS v Přerově

PĚVCI I

39 druhů pěvců v podrobném
zpracování 32 minut

PĚVCI II

37 druhů pěvců v podrobném
zpracování 32 minut

PĚVCI III

43 druhů pěvců v podrobném
zpracování 32 minut

MISTŘI PĚVCI PTAČÍ ŘÍŠE

22 vybraných pěvců
zobecnou zpracování 72 minut

**PTÁCI RÁKOSIN
A OKOLÍ VOD**

106 variant hlasů 50 druhů ptáků

HLASY DRAVCŮ

53 variant hlasů 22 druhů dravců
v podrobném zpracování 60 minut

**KUKAČKA, LELEK,
RORÝS, SROSTLOPRSTÍ
A ŠPLHAVCI**

68 variant hlasů 17 druhů ptáků
v podrobném zpracování 60 minut

150,- / ks

Vážení přátelé,

blíží se ukončení činnosti okresních úřadů. Jejich kompetence v oblasti ochrany ŽP a vodoprávních řízení převezmou od 1. 1. 2003 pověřené městské úřady. Jejich úředníci však většinou nemají dostatečné zkušenosti s těmito řízeními a navíc budou pod stálým tlakem svých volených nadřízených, protože zároveň vykonávají práci pro samosprávu.

Jako občanské sdružení (Moravský ornitologický spolek), které se roky zabývá účastí ve správních řízeních, máme vážné obavy, že po novém roce budou povoleny takové zásahy do přírody, které by podle dosavadních zákonů neměly být nikdy povoleny. Poslední šancí pro eliminaci těchto nezvratných procesů je podle našeho názoru pouze aktivní účast občanských sdružení ve správních řízeních u nově zřízených úřadů státní správy na pověřených obcích.

Občanská sdružení zabývající se ochranou přírody mohou na základě zákona 114/92 Sb. o ochraně přírody požádat příslušný orgán ochrany přírody o informování o zahajovaných řízeních a následně se mohou stát plnoprávními účastníky těchto řízení. Působí tedy nejen jako veřejná kontrola nad průběhem řízení, ale mohou podávat návrhy i připomínky a navíc se mohou proti rozhodnutí i odvolat.

Vyzýváme proto i Vás - aktivní členy MOS, abyste zvážili, zda nerozšíříte svou činnost o hájení zájmů ochrany přírody v místě svého bydliště.

Jak na to: *MOS požádá Vámi určený úřad ochrany přírody o informování ve věci zahajovaných správních řízení a oznámí mu, že jste pověřen k zastupování MOSu v těchto řízeních u jejich úřadu. Následně začnete dostávat na svoji adresu příslušné informace a budete oprávněni podávat připomínky, návrhy, navrhovat podmínky a podávat odvolání proti rozhodnutím, která nebudou dle vašeho názoru v souladu se zákonem a principy ochrany přírody.*

Takto angažování členové MOS budou samozřejmě proškolení a informováni nejen o svých právech a povinnostech, ale i o vzorových stanoviscích MOS v již ukončených správních řízeních. Pověření MOS k těmto úkonům bude však uděleno pouze těm členům, kteří splní jisté podmínky a projdou výběrovým řízením prezidia MOS. Znalost základních administrativních úkonů a několika zákonů bude samozřejmě podmínkou, stejně jako zaslání strukturovaného životopisu s jednou fotografií.

Jiří Šafránek

Hnízdní ornitocenózy zámeckého parku v Malenovicích a Arboreta Nový Dvůr u Opavy

RNDr. František Hanák

Na vyvýšenině blízko silnice v Malenovicích se nachází zámek, který byl přestavěn po roce 1573 z původního hradu z roku 1350. V 1. polovině 18. století byl zámek ještě barokně upraven. Posledních několik desítek let není okolní zámecký park sadovnický upravován. Téměř celé zámecké návrší je porostlé původními dřevinami. Park má rozlohu 3,67 ha a nachází se v nadmořské výšce 208 až 226 m. Sklon terénu dosahuje 28%. Rostou zde 3 taxony jehličnanů a 16 taxonů listnáčů. Z jehličnanů jsou zastoupeny běžné smrky (*Picea* sp.) a borovice (*Pinus* sp.). Z listnáčů stojí za zmínku vysoké jírovce (*Aesculus hippocastanum*) a červenolistý myrobalán (*Prunus cerasifera* 'Atropurpurea'). Část parku je přeměněna v dnes již starý sad. Pokryvnost v %: byliny – 88, keře – 54, stromy – 67. Stromy dosahují stáří 80 až 140 roků. Faunistický sčítací čtverec: 6771, 6871; zeměpisné souřadnice: 17°43' E, 49°44' N; územní celek: Vizovická vrchovina. Podél silnice pod parkem teče potok. Park je obklopen zástavbou, sady a lesem.

Kolem nevelkého zámečku v Novém Dvuru rostly dříve jen původní dřeviny v podobě kulturního lesa. V roce 1906, s příchodem botanika přírodovědce Q. Riedla z Bílé Lhoty, byl založen malý parčík kolem zámečku. Později se podařilo rozšířit parkovou plochu, která byla osázena velkým množstvím rostlin (asi 1000 různých dřevin a 2000 bylin). Tím byl dán základ jedné z největších dendrologických sbírek ve Slezsku i v České republice. Od roku 1958 je arboretum Nový Dvůr ve správě Slezského zemského muzea v Opavě a od té doby se stalo mimořádným dendrologickým objektem. Jeho rozloha je 24 ha a leží v nadmořské výšce 336 až 354 m n. m. Roste zde přes 1000 druhů, variet a forem dřevin. Nejcennější jsou výsadby cizokrajných stromů, listnáčů i jehličnanů, stále doplňované. Arboretum je doplněno skleníkovou expozicí a oživené exotickými zvířaty. V arboretu se pěstují nově objevené dřeviny, např. z Dálného východu, a ve světovém měřítku ohrožené druhy. V proměnlivé konfiguraci terénu jsou vytvořena rozličná stanoviště pro různě náročné rostliny a rozlehlejší kompozice sbírkových dřevin. Arboretum je vybudováno v přírodně krajinářském stylu a místy je až přehúštěně osázené. Pozoruhodnou součástí je členité alpinum. Za zmínku stojí větší sbírka smrků (*Picea* sp.), borovic (*Pinus* sp.), cypřišků (*Chamaecyparis* sp.), cedr libanonský

(*Cedrus libani*), kryptomerie japonská (*Cryptomeria japonica*), metasekvoj čínská (*Metasequoia glyptostroboides*), bohatý sortiment javorů (*Acer* sp.), dubů (*Quercus* sp.), líp (*Tilia* sp.), zmarličník japonský (*Cerdiphyllum japonicum*), brousonetie papíronosná (*Broussonetia papyrifera*), paulovnie plstnatá (*Paulownia tomentosa*) a další. Některé stromy jsou staré až 200 let a v arboretu je velmi mnoho dutin vhodných jako hnízdiště pro ptáky. Arboretum je umístěno ve sčítacím čtverci 6070 a jeho zeměpisné souřadnice jsou: 17°46'50" E, 49°56'12" N. Jedná se o územní celek Nízký Jeseník. Sklon terénu je až 28%. Jižní část arboreta obtéká potok a je zde rybník o rozloze 0,4 ha a rašeliniště. Součástí arboreta je převážně jehličnatý les o rozloze 4 ha. Po stromech v arboretu jsou rozvěšené budky pro ptáky hnízdící v dutinách. Dlouhodobý roční teplotní průměr činí 8,2 °C a ročně spadne v průměru 621 mm srážek. Pokryvnost rostlin v arboretu v %: byliny - 95, keře - 42, stromy - 48. Arboretum je obklopeno částečně zástavbou, převážně však polnostmi. Další údaje o arboretu a zámeckém parku uvádějí Kříž (1961, 1971), Kříž et al. (1978), Lednický (1978), Hieke (1985), Pacáková-Hošťálková (1999) et al. a Anonymus (2000).

Arboretum tedy vniklo jako charakteristický krajinný prvek záměrně úpravou původního lesního ekosystému a dnes má neocenitelnou ekologickou hodnotu. Navíc se jedná o společenství rostlin a živočichů minimálně ovlivněné lesnickými, vodohospodářskými a zemědělskými úpravami nebo hospodařením.

Kvantitativní poměry hnízdních společenstev ptáků byly sledovány v hnízdním období (duben-červenec) v letech 1998-2000 (Arboretum Nový Dvůr) a v letech 1999-2001 (zámecký park v Malenovicích). Při výzkumu byla použita standartní metoda lineárního transektu (Šťastný 1974). Stálé transekty v arboretu měřily 5000 m a v parku 1200 m, šířka pásu byla v obou případech 20 m. Byly vedeny po cestách napříč arboreta a parku. Ptáci byli identifikováni podle hlasových projevů a vizuálně. Sčítání probíhalo v ranních hodinách každý měsíc 2x až 3x. Celkem bylo provedeno 24 snímků u obou území. Druhy s noční aktivitou byly zjišťovány v nočních hodinách přímým pozorováním a odposloucháváním. Synekologická charakteristika a analýza ptačího společenstva byla provedena standartními metodami a indexy (Hanák 1996, 2002).

V parku u zámku v Malenovicích bylo zjištěno 55 druhů ptáků při abundanci 264 ex. a denzitě 719,34 ex./10 ha (tab. 1, v ní rovněž individuální dominance). V období výzkumu nebyl zjištěn žádný eudominantní druh, 2 druhy byly dominantní (vrabec domácí, pěnkava obecná), 16 druhů bylo subdominantních, 20 recedentních a 17 druhů subrecedentních. Křivku distribuce dominance (obr. 1) lze hodnotit tak, že ukazuje poměrně příznivé rozložení dominance, i když více drobných lomů dokumentuje vyšší početnost synantropních druhů a druhů s méně vyhraněnými nároky na prostředí. Simpsonův index dominance ($c=0,0183$) ukazuje na poměrně příznivé

rozložení dominance. Z hodnot diverzity ($H' = 4,7712$) a ekvitality ($J' = 0,8274$) lze soudit na zřejmý vyšší vliv antropického zatížení biotopu. Ornitologická hodnota zde byla zjištěna $OV = 72,91$ a index antropického zatížení biotopu $IAA = 2,13$. Jedná se tedy o území ornitologicky poměrně cenné s mírně zvýšenou hodnotou IAA (zvýšená návštěvnost zámku, turistika, blízkost osídlení). Ptačí synuzie zámeckého parku v Malenovicích je relativně stabilní, je ovšem ovlivněna výše zmíněnými antropickými faktory.

Na zkoumané ploše arboreta Nový Dvůr bylo zaznamenáno 76 druhů ptáků při abundanci 738 ex. Při přepočtu na srovnatelnou plochu 10 ha činila denzita 307,50 ex./10 ha (tab. 1, v ní také individuální dominance). Zjištěná poměrně vysoká denzita byla způsobena ekotonálním charakterem biotopu arboreta, značnou rozmanitostí vertikální patrovitosti zkoumané plochy, vlivem ostrovního efektu a blízkostí lidských sídel (synantropní druhy ptáků). Z celkového počtu 76 druhů nebyl žádný eudominantní, dominantní byl 1 druh (*Fringilla coelebs*), subdominantních druhů bylo 14, recedentních 21 a subrecedentních 40. Ze subdominantních druhů dosahují téměř dominantních hodnot *Turdus merula*, *Turdus philomelos*, *Phylloscopus collybita*, *Parus major* a *Sturnus vulgaris*. Vyšší zastoupení ptáků hnízdících v dutinách bylo způsobeno množstvím přirozených hnízdních dutin a přítomností hnízdních budek. Zřetelná převaha recedentních a subrecedentních druhů byly způsobena vysokou druhovou diverzitou ornitocenózy. Podle Simpsonova indexu dominance ($c = 0,0169$) se jedná o vyspělé ptačí společenstvo s větším množstvím druhů s vyrovnanou početností. Hodnoty indexu potvrzují výsledky ostatních cenologických charakteristik. Křivka distribuce dominance (obr. 1) ukazuje příznivé rozložení dominance ve sledovaném období a přítomnost stabilních společenstev ptáků. Drobnější lomy prezentují mírně zvýšenou hustotu některých synantropních druhů. Celková diverzita hnízdní ornitocenózy v letech 1998 až 2000 byla vyšší: $H' = 5,1487$. Index celkové ekvitality byl rovněž vyšší: $J' = 0,9034$. Obě charakteristiky ukazují na vysokou druhovou rozmanitost a vyrovnanost. Ornitologická hodnota území arboreta v Novém Dvuru vyjádřená indexem OV byla 101,49. Jedná se tedy o území ornitologicky velmi cenné. Bioindikace vyjádřená indexem antropického narušení biotopu IAA byla 1,88. Jedná se o nízkou hodnotu indexu antropického narušení ve sledovaném arboretu.

Velmi významný byl výskyt řady méně hojnějších a ohrožených druhů, např. *Falco subbuteo*, *Columba oenas*, *Asio otus*, *Jynx torquilla*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos syriacus*, *Dendrocopos medius*, *Galerida cristata*, *Motacilla cinerea*, *Motacilla alba*, *Luscinia megarhynchos*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Turdus viscivorus*, *Sylvia nisoria*, *Sylvia communis*, *Phylloscopus sibilatrix*, *Regulus regulus*, *Regulus ignicapillus*, *Ficedula albicollis*, *Ficedula hypoleuca*, *Certhia familiaris*, *Certhia brachydactyla*, *Lanius collurio* a dalších. Zajímavé je vysoké hnízdní zastoupení strnadů obecných. Lze konstatovat, že arboretum v Novém Dvuru je

významným refugiem řady druhů ptáků. Zřejmý je i vliv okolní rustikální krajiny. Druhové složení hnízdní avifauny arboreta má stabilní s vyvážený charakter. Jen částečně je ovlivněné přítomností několika synantropních druhů. Zjištěné výsledky demonstují biologicko-ekologickou hodnotu sledovaného arboreta.

Literatura

- Anonymus, 2000: Arboretum Nový Dvůr. Slezské zemské muzeum, Opava.
 Hanák F., 1996: Hnízdní omítocenózy zámeckého parku v Budišově u Třebíče. Zprávy MOS, 54: 6-21.
 Hanák F., 2002: Hnízdní omítocenóza zámeckého parku v Budišově u Třebíče v roce 2001. Zprávy MOS, 60: 203-212.
 Hicke K., 1985: Moravské zámecké parky a jejich dřeviny. SZN, Praha.
 Kříž Z., 1961: Krajské arboretum v Novém Dvoře u Opavy Krajské nakladatelství, Ostrava.
 Kříž Z., 1971: Významné parky Severomoravského kraje. Profil, Ostrava.
 Kříž Z. a kol., 1978: Významné parky Jihomoravského kraje. Blok, Brno.
 Lednický V., 1978: Podněbí arboreta Nový Dvůr u Opavy. Čas. Slez. Muz. Opava ©, 27: 13-32.
 Pacáková-Hošálková B. a kol., 1999: Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri, Praha.
 Šťastný K., 1974: Návrh jednotné metodiky kvantitativního výzkumu ptáků. Zprávy MOS, 32: 13-21.

Tab. 1. Abundance, denzita a dominance hnízdních omítocenóz zámeckého parku v Malenovicích v letech 1999 až 2001 a v Arboretu Nový Dvůr u Opavy v letech 1998 až 2000 (A- abundance, d – denzita – 10ex./ha, D – dominance - %).

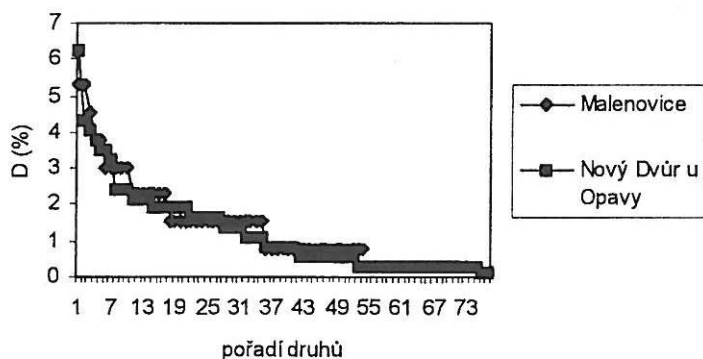
Druh	Malenovice			Nový Dvůr u Opavy		
	A	d	D	A	d	D
<i>Accipiter nisus</i>	-	-	-	1	0,41	0,13
<i>Buteo buteo</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Falco tinnunculus</i>	4	10,89	1,51	2	0,83	0,27
<i>Falco subbuteo</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Phasianus colchicus</i>	2	5,44	0,75	4	1,66	0,54
<i>Columba livia f. domestica</i>	10	27,24	3,78	-	-	-
<i>Olumba oenas</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Columba palumbus</i>	6	16,34	2,27	14	5,83	1,89
<i>Streptopelia decaocto</i>	4	10,89	1,51	14	5,83	1,89
<i>Streptopelia turtur</i>	2	5,44	0,75	12	5,00	1,62
<i>Cuculus canorus</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Strix aluco</i>	2	5,44	0,75	2	0,83	0,27
<i>Asio otus</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Apu apus</i>	4	10,89	1,51	-	-	-
<i>Jynx torquilla</i>	2	5,44	0,75	8	3,33	1,08
<i>Picus canus</i>	-	-	-	1	0,41	0,13
<i>Picus viridis</i>	2	5,44	0,75	4	1,66	0,54
<i>Dryocopus martius</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Dendrocopos major</i>	4	10,89	1,51	6	2,50	0,81

<i>Dendrocopos syriacus</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Dendrocopos medius</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Dendrocopos minor</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Galerida cristata</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Hirundo rustica</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Delichon urbica</i>	4	10,89	1,51	4	1,66	0,54
<i>Anthus trivialis</i>	4	10,89	1,51	8	3,33	1,08
<i>Moacilla cinerea</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Motacilla alba</i>	2	5,44	0,75	8	3,33	1,08
<i>Troglodytes troglodytes</i>	2	5,44	0,75	4	1,66	0,54
<i>Prunella modularis</i>	4	10,89	1,51	14	5,83	1,89
<i>Erithacus rubecula</i>	4	10,89	1,51	12	5,00	1,62
<i>Luscinia megarhynchos</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Phoenicurus ochruros</i>	4	10,89	1,51	16	6,66	2,16
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	2	5,44	0,75	6	2,50	0,81
<i>Turdus merula</i>	12	32,69	4,54	32	13,33	4,33
<i>Turdus pilaris</i>	4	10,89	1,51	12	5,00	1,62
<i>Turdus philomelos</i>	10	27,24	3,78	26	10,83	3,52
<i>Turdus viscivoru</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Hippolais icterina</i>	4	10,89	1,51	14	5,83	1,89
<i>Sylvia nisoria</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Sylvia curruca</i>	4	10,89	1,51	10	4,16	1,35
<i>Sylvia communis</i>	2	5,44	0,75	6	2,50	0,81
<i>Sylvia borin</i>	6	16,34	2,27	12	5,00	1,62
<i>Sylvia atricapilla</i>	8	21,79	3,03	18	7,50	2,43
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	4	10,89	1,51	10	4,16	1,35
<i>Phylloscopus collybita</i>	10	27,24	3,78	26	10,83	3,52
<i>Phylloscopus trochilus</i>	6	16,34	2,27	16	6,46	2,16
<i>Regulus regulus</i>	4	10,89	1,51	4	1,66	0,54
<i>Regulus ignicapillus</i>	-	-	-	6	2,50	0,81
<i>Muscicapa striata</i>	4	10,89	1,51	12	5,00	1,62
<i>Ficedula albicollis</i>	2	5,44	0,75	6	2,50	0,81
<i>Ficedula hypoleuca</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Aegithalos caudatus</i>	2	5,44	0,75	6	2,50	0,81
<i>Parus palustris</i>	-	-	-	8	3,33	1,08
<i>Parus ater</i>	6	16,34	2,27	10	4,16	1,35
<i>Parus caeruleus</i>	6	16,34	2,27	24	10,00	3,25
<i>Parus major</i>	8	21,79	3,03	28	11,66	3,79
<i>Sitta europaea</i>	4	10,89	1,51	16	6,66	2,16

<i>Certhia familiaris</i>	2	5,44	0,75	6	2,50	0,81
<i>Certhia brachydactyla</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Oriolus oriolus</i>	4	10,89	1,51	14	5,83	1,84
<i>Lanius collurio</i>	2	5,44	0,75	6	2,50	0,81
<i>Garrulus glandarius</i>	4	10,89	1,51	4	1,66	0,54
<i>Pica pica</i>	-	-	-	2	0,83	0,27
<i>Corvus monedula</i>	8	21,79	3,03	-	-	-
<i>Corvus corone cornix</i>	2	5,44	0,75	4	1,66	0,54
<i>Sturnus vulgaris</i>	8	21,79	3,03	30	12,50	4,06
<i>Passer domesticus</i>	14	32,69	5,30	26	10,83	3,52
<i>Passer montanus</i>	6	16,34	2,27	14	5,83	1,84
<i>Fringilla coelebs</i>	14	32,69	5,30	46	19,16	6,23
<i>Serinus serinus</i>	8	21,79	3,03	18	7,50	2,43
<i>Carduelis chloris</i>	6	16,34	2,27	14	5,83	1,84
<i>Carduelis carduelis</i>	4	10,89	1,51	16	6,46	2,16
<i>Carduelis cannabina</i>	2	5,44	0,75	12	5,00	1,62
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	-	-	-	4	1,66	0,54
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	2	5,44	0,75	10	4,16	1,35
<i>Emberiza citrinella</i>	4	10,89	1,51	18	7,50	2,43
Celkem	264	719,34	100	738	307,50	100

Obr. 1. Distribuce dominance hnízdních ornitocenóz zámeckého parku v Malenovicích v letech 1999 až 2001 a Arboreta Nový Dvůr u Opavy v letech 1998 až 2000 (D – dominance).

Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) v okrese Přerov v roce 2002

RNDr. František Hanák, Ing. Jiří Šírek

Před povodní v roce 1997 hnízdilo v okrese Přerov každoročně 20 až 22 párů čápa bílého. Ročně bylo vyvedeno v průměru 42 mlád'at. V roce 1996 bylo obsazeno 22 hnízd a vyvedeno 42 mlád'at. V roce 1997 byla vyvedena vlivem dlouhé zimy a dlouhotrvajících povodňových dešťů mlád'ata pouze z 12 hnízd v počtu 24. Také se snížila hustota z 2,49 páru/100 km² v roce 1996 na 2,03 páru/km² v roce 1997. V roce 1998 došlo ke zlepšení situace a celkem bylo vyvedeno 56 mlád'at z 19 hnízd a hustota se zvýšila na 2,46 páru/100 km². Dlouhá zima poznamenala také výsledky hnízdění čápa bílého v okrese Přerov v roce 1996. V roce 1999 bylo vyvedeno 36 mlád'at ze 17 hnízd a hnízdní hustota byla 2,40 páru/100 km², roce 2000 41 mlád'at ze 17 hnízd a hnízdní hustota byla 2,94 páru/100 km², v roce 2001 55 mlád'at z 20 hnízd a hnízdní hustota byla 2,38 páru/100 km². V roce 1996 byl průměrný počet mlád'at na 1 hnízdo obsazené párem s vyvedenými mlád'aty – 1,9, v roce 1997 – 2,0, v roce 1998 – 2,94, v roce 1999 – 2,11, v roce 2000 – 1,57 a v roce 2001 – 3 (Hanák & Šírek. 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001).

V roce 2002 bylo zjištěno v okrese Přerov celkem 26 hnízd čápa bílého. Celkem 20 hnízd bylo obsazeno párem a z 20 hnízd bylo vyvedeno 55 mlád'at v průměru 2,75 mlád'at na 1 hnízdo. Hnízdní hustota byla v roce 2002 2,26 páru/100 km².

Přehled hnízd čápa bílého v okrese Přerov v roce 2002

Č.	Obec	H	Hpa	HPm.	HB2	HE	HO	HC	JZG	JZa	JZm	StD	JT
1	Běloutín *	1	1	1	-	-	-	-	3				-
2	Černotín ¹⁾	1	-	-	-	-	1	-	-				-
3	Dolní Újezd	1	1	1	-	-	-	-	2				-
4	Dřevohostice 1	1	1	1	-	-	-	-	3				-
5	Dřevohostice ²⁾	1	-	-	-	-	1	-	-				-
6	Hranice-město	1	1	1	-	-	-	-	2				-
7	Hustopeče n. B.	1	1	1	-	-	-	-	4				-
8	Jezernice	1	1	1	-	-	-	-	3				-
9	Kojetín	1	1	1	-	-	-	-	3				-
10	Kozlovice	1	1	1	-	-	-	-	2				1
11	Lipník n. B.	1	1	1	-	-	-	-	1				2
12	Milotice	1	1	1	-	-	-	-	3				-
13	Olšovec	1	1	1	-	-	-	-	3				-

14	Oplocany	1	1	1	-	-	-	-	3	-
15	Osek n. B.	1	1	1	-	-	-	-	1	2
16	Polom	1	1	1	-	-	-	-	3	-
17	Potštát	1	1	1	-	-	-	-	4	-
18	Radslavice	1	1	1	-	-	-	-	3	-
19	Soběchleby	1	1	1	-	-	-	-	3	-
20	Skalička	1	1	1	-	-	-	-	3	-
21	Tovačov	1	1	1	-	-	-	-	2	1
22	Ústí	1	-	-	-	1	-	-	-	-
23	Vlkoš	1	-	-	1	-	-	-	-	-
24	Všechovice ³⁾	1	-	-	-	-	1	-	-	-
25	Vysoká	1	1	1	-	-	-	-	4	-
26	Želatovice ⁹⁾	-	-	-	-	-	-	1	-	-
	Celkem	26	20	20	1	1	4	1	55	2,75 2,11 2,26 6

Poznámky:

- 1 hnízda v Černotíně neobsazeno od roku 2001
- 2 z hnízda na komíně sokolovny v Dřevohosticích zůstal základ z roku 2000
- 3 na sloupě ve Všechovicích fyzicky existující neobsazené hnízdo; hnízdo na komíně zdravotního střediska shodil koncem roku 2000 vítr a na komín byla umístěna rozhodnutím zdejšího obecního úřadu kovová zábrana ve tvaru jehlanu
- 4 hnízdo na komíně vepřina bylo strženo na pokyn ZD a na komíně byla umístěna kovová zábrana ve tvaru jehlanu; na sloupu u rybníka u Prus zůstává neobsazené přenesené původní hnízdo z komína firmy Omega Servis v Želatovicích

Vysvětlivky

H	počet fyzicky existujících hnízd
HPa	počet hnízd obsazených párem
HPm	počet hnízd obsazených párem s vyvedenými mládřaty
HB2	počet hnízd navštívených párem čápů
HE	počet hnízd obsazených jen jedním čápem
HO	počet hnízd, která nebyla během hnízdního období vůbec obsazena
HC	počet hnízd fyzicky odstraněných
JZG	počet vyvedených mládřat
JZa	průměrný počet mládřat na hnízdo obsazené párem s vyvedenými mládřaty
JZm	průměrný počet vyvedených mládřat v poměru k celkovému počtu hnízd s vyvedenými mládřaty
StD	průměrný počet hnízd obsazených párem na 100 km ²
JT	počet uhynulých mládřat v době hnízdění

Literatura

Hanák F., Šírek J., 1996-2001: Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) v okrese Přerov v letech 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001. PKN 1996 až 2001: (4) 11-12, (4) 8-9, (3-4) 11-12, (3) 8-11, (4) 9-12, (3-4) 16-18.

Supi bradatí v Chříbech?

Ani při sebepečlivější práci se stěží podaří obsáhnout literární odkaz našich předků k přírodovědecké tematice. Stále budeme objevovat něco nového. Čas od času se v tomto písemnictví najde i něco zajímavého. To se týká i Boháčem (1970) znovuobjevené zprávy o „supech bradatých“ v Chříbech.

Supi, orlosupi či jiné druhy dravců?

Název „sup“ nebo „*Vultur*“ je pro jistá časová období pojmem vágním. V poliněovském období, v čase zavádění jmen pro řadu živočišných druhů, se setkáváme zejména v německé literatuře s užitím pojmu „sup“ („Geier“) pro každého dravce, takže luňák hnědý je „Schwarzgeier“, moták pochop zase „Sumpfgeier“ (podrobně Šír 1890). Pozorný badatel si povšimne, že např. supi bělohlaví (*Gyps fulvus*) i orlosupi bradatí (*Gypaetus barbatus*) měli společný název „weissköpfiger Geier“ (Hennicke 1905). Již úvaha, o který druh skutečně šlo, vede k nepoužitelnosti některých zpráv. Běžné bylo užití pojmů „supi bradatí“ a „Lämmergeier“ v denním tisku, na což zcela otevřeně a kriticky upozornili Talský (1879a, 1879b, 1885) a Kašpar (1889)¹⁾. V zoologických zahradách pak byli v Evropě vystavováni supi pod jménem „Lämmergeier“ a „Condor“ (Bolle 1856). Pod těmito názvy se skrýval sup bělohlavý (*Gyps fulvus*) nebo sup hnědý (*Aegypius monachus*).

Supi bradatí v Chříbech

Hnízdění orlosupů bradatých (*Gypaetus barbatus*) bylo věrohodně dokázáno v jižních Karpatech v srpnu 1882, kdy v pohoří Retjezat našel hnízdo s 1 vejcem korunní princ Rudolf a E. Hodek mladší (Reiser 1886). Jak to bylo s domnělým záletem „supů bradatých“ na Moravu o více jak deset let dříve? Dne 13. 6. 1871 měl revírník A. Vichera v hájemství Salaš, v údolí Salašky, v hejtmanství a okrese Uherškohradištském, postřelit 1 M supa bradatého (*Vultur barbatus*), přičemž F (z páru) uletěla (Anonymus 1872). Jiná zpráva (Anonymus 1871) lokalizuje případ do „hor nedaleko Velehradu“ (obr. 1, 2, 3). Obě zcela anonymní zprávy postrádají podrobný popis ptáků vyjma rozměru rozpětí křídel (8 stop a 6 palců = 2,68 m). Zdůraznil-li Boháč (1970) objektivitu časopisu „Háj“, pak zjevně nečetl jiná čísla nebo ročníky. Úsudek si lze udělat dle následujících, tam otištěných „faktů“: již 30.6.1874 zastřelen druhý sup bradatý (Lämmergeier) hajným u Vizovic (Anonymus 1874), v roce 1874 zastřeleno 58 supů na dobříšském panství (Anonymus 1875), v roce 1877 v Išelském údolí u Windischratzli v Rakousku našel myslivec 28 supů bradatých na jedné ovci (Anonymus 1877a), v téměř roce v Dačickém revíru na Moravě zastřeleno 1031 supů! (Anonymus 1877b).

Druhým argumentem podporujícím názor, že nešlo o orlosupa bradatého, je skutečnost, že již dne 14. 6. 1871 byl zastřelen sup hnědý (*Aegypius monachus*) ve Slanici v Oravském komposesorátu (Kocian in litt.). Docházelo tedy v tyto červnové dny k pohybu supů hnědých po Karpatech (jejichž součástí jsou i Chřiby). Celkově pak chřibský výskyt zapadá do doby výskytu supů hnědých na území Moravy, tj. v květnu a červnu (Sutorová et al. 2002) a na severním Slovensku (Kocian in litt.). Pochyby vzbuzuje i samotná osoba A. Vichery, neboť takové jméno se ve schematisech lesníků jednotlivých panství na Moravě nevyskytuje.

Souhrn

Výskyt „supů bradatých“ (*Vultur barbatus*) v Chřibech v roce 1871, který dle použitého názvosloví evokuje, že šlo o orlosupy bradaté (*Gypaetus barbatus*), není podložen popisem odchyceného nebo pozorovaného jedince a uvedená míra zapadá do variační šíře jiných druhů supů. Zprávy jsou anonymní, existence legátora je nejistá a chybí vidimace kompetentních osob. Sporná je objektivita časopisu „Háj“ ve věci zveřejňování údajů o supech a supech bradatých. Ve stejný čas je v Karpatech prokázán pohyb supa hnědého (*Aegypius monachus*). Šlo-li skutečně o „supy bradaté“, mohl to být tento druh. Popsaný údaj je přes všechny hodnocené skutečnosti málo věrohodný, tudíž dubiozní, a neměl by být nadále zaváděn do vědecké literatury.

Poznámky

- 1) Talský (1879a) se zmiňuje k orlosupovi bradatému (*Gypaetus barbatus*) slovy: „Tento jest však za našich časů v Evropě tak vzácným, že jej sotva ve zvěřincích stálých takzvaných zoologických zahradách, vždy naléztí lze. V kočovných zvěřincích vydáván *Aegypius monachus* za orlosupa bradatého“. Kašpar (1889) napsal: „Oba tyto druhy supů (*Vultur cinereus*, *Vultur fulvus*) nazývají mnozí, ano i většina myslivců supem bradatým, což však není správně, neboť pravý sup bradatý (*Gypaetus barbatus* Cuv.) ještě nikdy ze svých oblastí jižní Evropy, které obývá, na Moravu ncazabloudil“.

Prameny

Kocian L., Dopis J. Hudečkovi ze dne 24.10.2001.

Literatura

- Anonymus, 1871: Velikánský bradatý kaňúr. – Obzor (Lichardov), 9: 148.
Anonymus, 1872: Sup bradatý zastřelen na Moravě. – Háj, 1 (1): 61.
Anonymus, 1874: Sup bradatý (Lammergeier). – Háj, příl. Myslivna,(2): 168.
Anonymus, 1875: Honební výkazy. Panství Dobříšské v r. 1874. – Háj, příl. Myslivna, (1): 77.
Anonymus, 1877a: Lovecké výkazy. – Háj, 6: 27.
Anonymus, 1877b: Lovecké zprávy. – Háj, 6: 109.
Boháč D., 1970: Stará zpráva o výskytu orlosupa bradatého (*Gypaetus barbatus* L.) na Moravě. – Zprávy MOS, 1970: 82–83.
Bolle C., 1856: Verzeichniss lebender Vögel der zoologischen Garten in London. – J. Orn., 4: 163–175.
Kašpar R., 1889: Ptactvo moravské. Zvl. otisk. Kramář a Procházka, Olomouc.
Reiser O., 1886: Ein Ei des *Gypaetus barbatus* (Bartgeier). – Mitt. Orn. Ver. Wien, 10 (20): 230–232.

Sutorová H., Hanák F., Hudeček J. J., 2002: Historie výskytu supu hnědého (*Aegypius monachus*) na Moravě. – Ptáci kolem nás, 2002: v tisku.

Šír V., 1890: Ptactvo české. Řád I.: Draví. Sv. 1. Nakl. M. Knapp, Praha-Karlín.

Talský J., 1879a: Přítel ptactva. Prostonárodní popis našich užitečných ptáků. Ms.

Talský J., 1879b: Beitrag zur Ornithologie Mährens. – Mitt. Orn. Ver. Wien, 3: 64–66.

Talský J., 1885: Die Raubvögel Mährens. – Ztschr. Ges. Orn., 2: 73–93.

Jiří J. Hudeček, RNDr. František Hanák

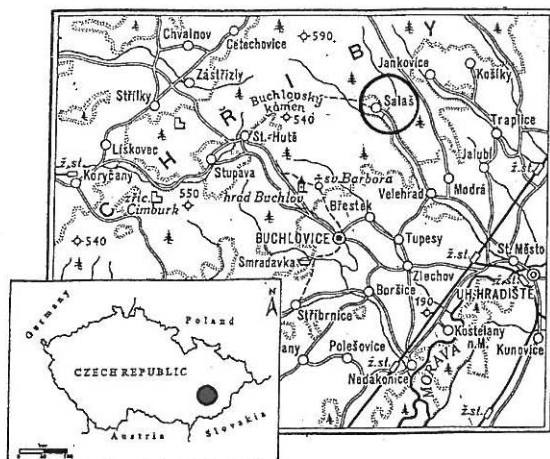
Obr. 1. Text z novin Obzor (1871)

* Velikánský bradatý kaňur. V horách, nedaleko povestného Velehradu na Morave rozložených, podstrelil tyto dni lesný Anton Vichera ohromné ptáčísko, tak zvaného bradatého kaňura (*Vultur barbatus*), ktorého potom i šťastne lapil. O velikosti pamätného ptáčiska súdiť môžete z toho, že rozpiaté kriedla jeho majú od jedného konca k druhému takmer poldruhjej siahy (8 stóp a 6 palcov). Kaňur alebo sup bradatý žije iba medzi najvyššími skaliskami švajciarskych Alpov, z kade bezpochyby hľadom dohnaný bol do krajov našich, bo veľmi hltave a mnoho žere. Podstrelený je tento kaňur iba ľahko, v preriebte pravého kriedla; on tak vyhojí sa v krátkom čase úplne, a pôjde potom bezpochyby do c. kr. zverienca v Schönbrunne pri Viedni. Pamätné pri tom je, že párik doletel za Moravu, lebo menovaný lesný pri teže prfležitosti i samicu kaňuru podstrelil, ktorá ale na priek svojej rane uletela.

Obr. 2. Text z časopisu Háj (1872)

** Sup bradatý zastřelen na Moravě. Jak se nám píše, byl v hájemství salašském dne 13. června 1871 od revírníka p. Ant. Vichery postřelen a potom chycen sup bradatý (*vultur barbatus*), samec to neobyčejné velikosti. Rozepnutá křídla jeho mají od konce ke konci délku 8 stop a 6 palců. Samice byla též střelena, nebyla ale polapena. Pták tento jest u nás vzácností, neboť domovem jeho jsou nejvyšší švajcarské Alpy. Zdá se, že byl k nám hladem dohnan, poněvadž je velmi hubený a lakotná a hltavě žere. Jest pouze na pravém křídle v prohýbu povrchně raněn, proč se snadno vyhojí.

Obr. 3. Okolí Velehradu s vyznačením pravděpodobného místa výskytu „supů bradatých“

K úhynům sov pálených (*Tyto alba*) na silnicích

Počátkem 60. let minulého století bylo odstartováno období, kdy začíná postupně docházet k výrazným strukturálním změnám v zemědělské krajině. Přímý i nepřímý dopad těchto skutečností se všemi důsledky se dotýká mimo jiné i mnoha druhů ptáků. Snad ve všech směrech postihly tyto změny ve snížení jejich početnosti a v mortalitě synantropní druhy sov – především sovu pálenou. Kromě pochopitelných změn v zemědělské krajině a ve způsobu hospodaření, chemizaci v zemědělství, vlivů klimatických, predátorů, uzavírání tradičních hnízdišť (Poprach 2000) jsou zprvu nijak výrazné, ale postupem času stále závažnější a znatelnější ztráty sov pálených při střetech s jedoucimi vozidly na silnicích a vlakovými soupravami na železnicích.

Starší literatura z Holandska udává na druhém místě z příčin úhynů sov pálených z celkového souboru 760 ks celkem 167 ks uhynulých při střetech s auty na silnicích (Trpák 1988). Z novějších údajů uvádí v téže zemi De Bruijn (1994) zvýšení počtu ptáků sražených na silnicích v letech 1976–1984 až na 53%, což je přibližně dvojnásobný nárůst mortality následkem automobilismu. Zřejmě obdobná situace nastává nebo již vlastně nastala i na našich silnicích. Vzhledem k velmi nízké početnosti i nižší denzitě hnízdních párů u nás obecně, jsou počty zabitých nebo sražených sov pálených na našich silnicích naprosto varující až katastrofální. Tyto faktické počty jedinců jsou vlastně ztráty přímé. Z těchto přímých ztrát se však mohou odvíjet i ztráty nepřímé, které mohou být i podstatně vyšší a závažnější. Máme na mysli především následné úhyny mládřat v hnízdním období při přímé ztrátě jednoho nebo obou rodičů. Mezi 10.–20. červencem roku 2000 došlo k úhynu minimálně 2 juvenilních jedinců sovy pálené v lokalitě Zemědělského závodu v Branišovicích na Znojemsku (přístřešek bývalého šrotáku, kdy je umístěna budka – SOVDS – Praha, pod kterou byla nalezena mrtvá mládřata). První jedinec byl asi 55-60 dnů starý (Kroužek: D 122092) a asi 2-3 dny mrtvý. Druhý jedinec byl asi 40-42 dnů starý a nejméně týden mrtvý (již pokročilá autolýza, jedinec byl značně kachektický a měl úplně prázdný žaludek a zcela prázdná střeva (kroužek: D 122093). Tato mládřata zřejmě řadu dní hladověla a ve snaze dostat se k potravě od rodičů, kteří s největší pravděpodobností nějakým způsobem uhynuli, vypadla z budky a uhynula. Dne 30. 7. byla nalezena několik metrů od budky část nohy dalšího mládřete s číslem kroužku: D 122089. Z uvedeného tedy vyplývá, že mládřata sov pálených v tomto případě uhynula hladem z důvodu ztráty zřejmě obou rodičů. Vzhledem k tomu, že o několik set metrů dál od hnízdní budky sov pálených je silnice I. třídy Znojmo – Brno a že v roce 2000 jsem jen sám našel 3 ad. exempláře sov pálených sražené na této silnici, je zcela možné, že oba jedince z hnízdního páru potkal podobný osud. Na této silnici byl v témž roce nalezen taktéž 1 ex. kalouse ušatého (*Asio otus*) a 1 ex. puštika obecného (*Strix aluco*). Všechny tyto sovy byly nalezeny

v době od I. dekády měsíce května do 23. 12. 2000 v prostoru mezi Pohořelicemi – Branišovicemi – Kašencem, tj. vzdálenost silnice o délce 16 km.

V roce 2001 v období od 17. 8. do 23. 12. jsem našel celkem 4 ex. sov pálených na stejném úseku jako v roce 2000. U 2 ex. kroužek. Ex. ze 17. 8. 2001: D 152687, ex. ze 24. 11. 2001: D 153061.

Dne 20. 12. 2001 byl na tomto úseku nalezen taktéž 1 ex. kalouse ušatého (*Asio otus*).

Celkem bylo na 16 km úseku silnice I. třídy mezi Pohořelicemi – Branišovicemi a Kašencem v letech 2000–2001 nalezeno:

Sova pálená (*Tyto alba*) – 7 ks (2 ex. – kroužek)

Kalous ušatý (*Asio otus*) – 2 ks

· Puštík obecný (*Strix aluco*) – 1 ks

Je dosti pravděpodobné, že počet usmrčených jedinců sov pálených v popísaném úseku mohl být vyšší. Počet exemplářů nalezených pouze na vozovce nebo na krajnici zdaleka nevyjadřuje konečné číslo obětí. Značná část jedinců je při srážkách odhozena někdy dosti daleko mimo silniční pás a značná část ptáků bývá všemožně poraněná a buď dál strádá, nebo většinou dříve nebo později hyne. Sledovaný silniční úsek protíná prakticky rovinné území s okolním volným prostranstvím (pole s větrolamy). 3 sovy pálené z celkového počtu 7 nalezených usmrčených byly nalezeny souběžně s katastrofou obce Branišovice. 2 další poblíž Pohořelic a zbývající 2 kusy u Kašence. I když výsledek tohoto dílčího pozorování nemůže být statisticky vyhodnotitelný, přesto dokladuje krutou skutečnost vysoce negativního vlivu silniční dopravy na samotnou existenci sov pálených v tomto konkrétním případě.

Uvedme nyní ty nejdůležitější obecné příčiny, které způsobují značné ztráty sov pálených na silnicích:

1. Horší udržovanost příkopů a okrajů silnic vytváří vhodná refugia pro hraboše polní a další drobné savce (Poprach 2000). Díky této bohaté potravní nabídce zde sovy pálené loví prakticky po celý rok. Přeletují tak bohužel ve smrtící výškové zóně.
2. Velmi závažným momentem jsou taktéž hustota a stále se zvyšující rychlost všech motorových vozidel.
3. Technické řešení stavby silnic. Silnice vyzdvižená nad úroveň terénu snižuje podstatně nebezpečí ztrát.
4. Keřové a stromové výsadby podél silnic nutí sovy, ale i ostatní predátory přelétat vozovku v dostatečné výši (De Bruijn 1994).
5. Značné jsou pak rozdíly lokální především v hustotě komunikací, klasifikací silničních tříd a tím i frekvenci projetých vozidel (rychlost) a také jaká je abundance a denzita sov pálených v jednotlivých oblastech.

6. Charakter bezprostředního okolí silničních úseků (pole, keře, lesní porosty, vodní toky apod.).

Literatura:

- De Bruijn O. (1994): Population ecology and conservation of the Barn Owl TYTO ALBA in farm land habitats in Liemers and Achterhoek (The Netherlands). - Ardea, 82, 1, 1-109. Leiden.
- Poprach K. (2000): Rozšíření a početnost sovy pálené (Tyto alba) v okrese Prostějov. Přírodovědné studie Muzea Prostějovska, 3. 113-121. Prostějov 2000.
- Trpák P. (1988): Současná situace v ochraně sov v ČSSR. SOVY 1986. Sborník z ornitologické konference Přerov 14. a 15. 11. 1986. 9-15.

MVDr. Julius Klejduš

Kormoráni velcí na Moštěnce

Moštěnka je říčka, která pramení v Hostýnských vrších a vlévá se do Moravy v Kroměříži v Horním lese. Po Prusy má povodí 128 km² a průměrný průtok je 1,4 m³ za sekundu.

Poprvé jsem viděl kormorány na Moštěnce až v roce 2001. 21. 1. jsem jel na kyselku do Moštěnice a potkal jsem Vojtu Chmelaře a ten mi říkal, že viděl na Moštěnce kormorány. Když jsem dojel na konec běňovského katastru, uviděl jsem kormorány na agátech u Moštěnky. Než jsem došel k vodě, odletělo 420 kormoránů v klínech nad řekou po vodě.

Více než 100 jich zůstalo proti proudu. Po vodě jely mrtvé ryby, které pak spadly pod splav.

Pak jsem denně viděl až do 4. 2. , mimo 25. a 26. ledna, kdy byla voda zkalena a vyšší, ty dva dny jsem jich viděl jen 20 ex. Létali po Prusy i přes ně navrch proti proudu. Pak jsem viděl: 13. 2. 60 ex., 18. 2. 5 ex., 4. 3. 43 ex., 15. 3. 38 ex., 9. 3., 12. 3., 22. 3., 6. 6., vždy 1 ex., 21. 7. 4 ex., 16. 10. 1 ex., 3. 12. 30 ex., 6. 12. 120 ex., 8. 12. 12 ex., 13. 12. 30 ex. a 21. 12. také 30 ex.

Ještě k tomu napíši toto: jezdil jsem na rybníky, přehrady a pískovny mnoho, ale viděl jsem: v roce 1978 kormorány 6 x v počtu 32 kusů, v roce 1990 5 x v počtu 30 kusů. V tom roku jsem byl ale pod Pálavou, tam jsem viděl více než 250 kormoránů a bylo tam více než 200 hnízd.

Po roku 1995 již jdou počty pozorovaných kormoránů do tisíců.

Bedřich Gavenda,

Když milácci mají smůlu

V biotopu synantropních ptáků se vyskytuje kromě obligátních koček celá škála přirozených predátorů, t.j. kun, strak, sojek i zaletujících krahujců. V těsné blízkosti člověka tak nacházejí jinak plaší lovci a pleniči paradoxně větší klid a bezpečí než ve volné přírodě. Tam se stávají coby tzv. škodná zájmem myslivců. Tato bystrá zvířata vycítí, že pod svícem je největší tma. A tak zahrady a parky se stávají oázou klidu, kde mohou vyvádět mláďata bez obav z vystřelení hnízda.

Vedle těchto více méně zakalkulovatelných „limitujících faktorů“ se ptáci žijící v antropogenní krajině setkávají s celým arsenálem technických pastí a jiných nebezpečí. Když se nad tím občas zamyslím, je pro mne pak doslova zázrak vidět nějakého přeživšího opeřence.

Elektrovody se stávají osudným větším ptákům: dravcům, sovám, čápům, volavkám a krkavcovitým. Problematika „sloupů smrti“ je dnes dostatečně známá a v delším časovém horizontu má dojít k výměně nebezpečných T-sloupů za podvěsný nebo vidlicový systém a později snad i ke kabelizaci.

Automobilová doprava je každoročně příčinou smrti velkého množství zvířat. Kdo používá k přesunu kolo, určitě ví, o čem je řeč. Zde nápravu lze však těžko zjednat, neboť dopravní značky upozorňují převážně na pohyb zvířat většího tělesného rámce. Při kolizích s nimi dochází k ohrožení života řidiče nebo škodě na vozidle. Malá zvířata „se nepočítají“ a tak ptáci, žáby, ježci, zajáci aj. platí krvavou daň civilizačnímu pokroku.

Velké prosklené plochy bývají již běžně olepovány siluetami letících dravců, aby se tím zmenšila pravděpodobnost nárazu ptáků do skla. Dravci nízkého letu, t.j. krahujec a jestřáb, se často zraní při prudkém útočném letu nárazem do plotního pletiva a i zde je možnost nápravy téměř nulová.

Aplikace chemie v zemědělství se dnes omezuje na nezbytné minimum. Dochází k vývoji selektivních jedů, které jsou smrtelné pouze pro cílový druh škůdce. Ztráty na hnízdech nebo i dospělých ptácích vzniklé pojezdy bran, secích strojů a válců po polích a loukách v jarních měsících lze jen obtížně kvantifikovat, přestože jsou obrovské. Dílo zkázy potom dokončí likvidace náhradních hnízd v době sklizně. Vidět dnes v nížinných oblastech úhor nebo větší pastviny je téměř vyloučeno. Přežívající populace ptáků hnízdících na zemi tak musejí vzít zavděk rumišti v okolí skládek mrvy, neosetým páskem země mezi lány řepky a ječmene a nebo v lepším případě zapomenutou zatravněnou mezí.

Rovněž v nezakrytých nádržích, jímkách a bazénech dochází k utonutí nezanedbatelného počtu ptáků. Ztěžší lze na majitelích požadovat zakrytí nádrže jemnou síťovinou či pravidelné vypouštění. Smrt utopením není vzácností ani v přírodě, ovšem člověk tuto pravděpodobnost násobně zvyšuje.

A což teprve komíny, okapy ústící do kanálu nebo větrací šachty! Dennodenně bezstarostně chodíme kolem těchto „rouř smrti“ a neuvědomujeme si, jak vysoce jsou nebezpečné zejména pro ptáky spící a hnízdící v dutinách. Tento v minulosti již popsany problém je však dosud jaksi podivně přehlížen. Např. DIVIŠ (1996) našel v jednom (!) komíně 24 uhynulých puštíků a 1 ještě živého. VAŠÍČEK (1994) popisuje nález 8 mrtvých a 10 ještě žijících rorýsů z 8 okapových lapačů.

Nad těmito hrůznými údaji se nikdo z kompetentních zřejmě vůbec nezamýšlel. Zato se vypisují granty na sčítání zbytkové populace sýčka a spekuluje se, čím to, že je tak málo vrabců. Silně mi to připomíná Jiránkovu kresbičku: Udělejte něco pro zvířata – spočítejte, kolik jich zbylo.

Při své specializaci na ekologii puštíka obecného jsem zjistil, že úhyn v komínech představuje hlavní mortalitní faktor u dospělé populace této lesní sovy. Až s velkým odstupem následuje vysoký věk, ulovení predátorem (kunou – vesměs samice, jestřábem, výrem, kání), srážka s autem, utonutí, elektrický výboj a jiné (vážené zranění, zástřel, kanibalismus). Tyto poznatky mě vedly k úvaze, že podobně tragicky končí dříve velmi hojná synantropní sova – sýček obecný. Kolega J. Vystrčil našel v komíně mrtvou sovu pálenou a 5 vrabců. Přitom se jedná o řadovou zástavbu, nikoliv o samotu či chatu, kde úhyny bývají daleko masovější. Např. v komíně lesní chaty u Karlovic (ZL) jsem po vyhrábnutí svrchní vrstvy sazů našel kromě očekávaného puštíka (2 ks) ještě 7 koňader, 2 modřinky, 4 menší neidentifikované sýkory a 1 brhlíka. Kostičky pěvců byly v sazích sotva patrné a při rutinním čištění komína nebo kamen jsou pro člověka, který neví co hledá, naprosto nepostřehnutelné!

Jelikož takových chat jsou u nás desíky tisíc a „rouř smrti“ obecně lze počítat na miliony, dojde každý člověk – i s tou nejminimálnější představivostí – k závažnému číslu. K číslu, kde ubrat několik řádů ve prospěch žijící populace by šlo tak snadno. Odezva z oficiálních míst na můj článek k této problematice nebyla pochopitelně z úcty k tradici veškerá žádá. Někteří kolegové v kuloárech připouštěli nebezpečnost komínů, většinou jsem se však setkal s menším či větším nesouhlasem. Dotyční v komíně jejich chaty či domu žádného mrtvého ptáka nenašli a proto pro ně tento problém neexistuje. Jakoby mrtvý pták musel být pod každým sloupem jako důkaz jeho nebezpečnosti. Že se v těchto případech jedná o místní a zřejmě i časový jev, mě připadlo zbytečné těmto lidem vysvětlovat. Jen mě někdy až zarazí vysoké sebevědomí člověka, které je o to větší, čím méně čte základní periodickou literaturu a o co méně vyznává černou terénní práci. Snad i v duchu připouští, že ten druhý má možná pravdu, ale jaksi „mezi řádky“ můžeš vycítit: A nakonec je to jejich problém. Neměli tam ložit...

Úhyn ptáků v komíně (hladem, udušením, uhořením) způsobuje dlouhé trýznivé umírání. A na to lze přece aplikovat zákon proti týrání zvířat! Přitom zabránit ptačím

tragediím jde tak snadno. Stačí kousek králičího pletiva, dlouhý žebřík a dobrá vůle. Někteří chatari a chalupáři na to přišli daleko dřív a patří jim za to uznání. Je nutno ovšem tuto problematiku řešit plošně, neboť drtivá většina komínů, jak ve vesnické zástavbě, tak i ve městech, není zakryta mřížkou. Stříškou nadkrytý komín chrání před dešťovou vodou, ale i v takto ošetřených případech se ptáci dostanou k chřtánu propadliště.

Zatímco komíny a větrací šachty lze překrýt mřížkou bez dalších nežádoucích následků, u okapů je řešení složitější. Na střechy nízkých budov opadává listí, které často zanáší rýnu. Odtok tak bývá ucpaný a mřížka (nebo třeba drátěná koule se závažím) by situaci ještě zhoršila. Ale u vysokých budov, nebo tam, kde v blízkosti střech nerostou stromy, snad lze o takovém řešení uvažovat.

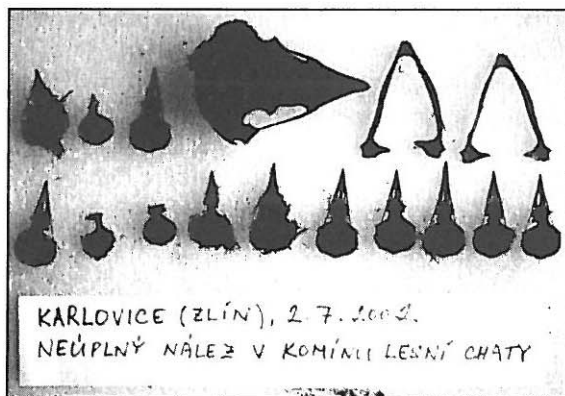
Oponenti tvrdí, že zabezpečení komínů, šachet a okapů ochrannou mřížkou půjde prosadit do zákona jen velmi těžko. Přitom např. ventilátory mřížku mají, protože vniknutím ptáka nebo jiného předmětu do motoru by vznikla škoda na majetku. Úhynem ptáků v „rourách smrti“ žádná škoda konkrétnímu majiteli nevzniká, proto tento problém nikoho nepálí.

Je-li tedy cesta přes zákonné opatření neschůdná, možná by to šlo i „po dobrém“. Jak? Vhodně vedenou kampaní. Většina lidí by na výzvu v obecním rozhlase nebo po přečtení letáku určitě zareagovala pozitivně. Myslím si proto, že zde je prostor pro ty, kdo mají přírodu opravdu rádi a umějí komunikovat s lidmi. Iniciativa musí asi v tomto případě začít zdola. Nemůžeme čekat od taképřírody milosti: Mrtví brouci přece nepláčou. „A o tom to je“, neslyšně dodávají opeření kamarádi.

Literatura

Diviš T., 1996: Sovy v pasti. – Ptačí svět 3 (1): 5

Vašíček M., 1994: Je možná ochrana rorýsů? – Mor. ornitolog 2: 10-11

Ing. Karel Zvářal

Byla to sebevražda?

Hromadná úmrtí některých živočichů, které jsou prezentovány jako sebevraždy se uvádí například u lumíků (*Dicrostomyx*), kytovců (*Cetacea*) a dalších druhů i když jsou sporné. Pokud je mi známo nikdy se to však neuvádí u ptáků. V Severočeském deníku (Lučan) ze dne 17. 2. 2001 se však objevila zpráva E. Stieberové, která se snaží takovouto činnost přisoudit brkoslavu severnímu (*Bombycilla garrulus*). Ve zkratce se uvádí toto: Na stromy jeřábu u budovy propagačního oddělení Glaverbelu v Teplicích, kde byly na oknech nalepeny siluety ptáků (patrně dravců) přilétlo velké hejno brkoslavů. Po konzumaci části jeřabin údajně vzlétli jako opilí a začali nalétávat na okna. Po určité době odlétli, ale druhý den se vše opakovalo. Po čtyřech dnech bylo pod okny nalezeno celkem 65 mrtvých brkoslavů severních.

I když je tato skutečnost uváděna jako sebevražda domnívám se, že důvod je jiný. Obecně je známo, že drobní pěvci společně útočí na dravce a sovy. A to je patrně možné dát do souvislosti s nalepenými siluetami na oknech. Ty však v tomto případě měly opačný účinek než se od nich očekává. Nebo existuje jiné vysvětlení?

Herbert Tichý

První zahrnutí husy velké na rybníku v Lenešicích

Mezi lokality, kde v posledních letech začala hnízdit husa velká (*Anser anser*) se zařadil i rybník v Lenešicích na okrese Louny (čtv. 5648). Jedná se o soustavu rybníků, kde hlavní rybník má rozlohu 78 ha a připojených 5 výtažných rybníků 33 ha. Do současnosti zde a v nejbližším okolí bylo zaznamenáno 196 druhů a poddruhů ptáků z nichž u 90 bylo doloženo hnízdění.

K prvnímu pokusu o zahrnutí u husy velké došlo patrně již v r. 1991, kdy se zde zdržoval 1 ex. postižený botulismem (Tichý, 1992). První hnízdění však zaznamenal v r. 1997 zaměstnanec přilehlé drůbežárny (Babula in verb.), který zde na jaře pozoroval 5 pull. Tuto rodinku už pouze se 3 juv. zde 25.6. pozoroval i Vondráček (in litt.). V r. 1998 zde patrně týž pár vyvedl 4 pull. (Kůrka in verb.) a patrně zde došlo k hnízdění i v r. 1999, protože jsem celý pár pozoroval u hnízda. V r. 2000 pár vyvedl 5 pull. (Kůrka in litt.) a v r. 2001 dokonce 6 pull. (Mimra, 2002). Od r. 1997 do r. 2001 zde tedy bylo vyvedeno minimálně 20 pull.

Literatura

- Mimra M., in: Šimek J., 2002: Faunistická pozorování v České republice v r. 2001. - Zprávy ČSO, Praha, 54: 28-36
Tichý H., 1992: Botulismus v okrese Louny? - Panurus, Pardubice, 67-71.

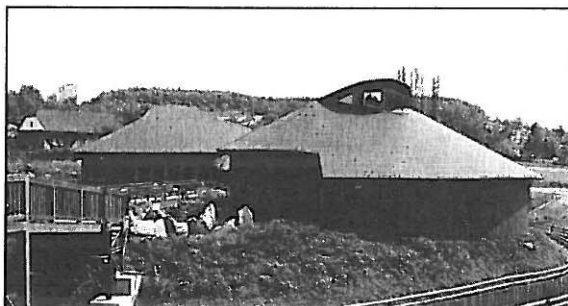
Herbert Tichý

Zoologická zahrada v Praze

V životě se střídají období klidná, téměř bez událostí, s obdobími velkých změn. Zoologická zahrada v Praze zažila to druhé za poslední rok vrchovatě. Ve druhé polovině roku 2001, při příležitosti sedmdesátého výročí své existence, otevřela dva pavilony pro zvířata, oba na evropské úrovni, a více, než na evropské úrovni, se zhostila uspořádání výročního zasedání Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií. Jakoby však nějaké vyšší moci úspěchy pražské zoo v posledním období vadily – za necelý rok poté, v srpnu 2002 postihla zoo největší katastrofa v její celé historii. Několikasetletá voda ničila vše... i životy zvířat.

Pražská zoo byla pro veřejnost otevřena 28. září 1931 jako „staveniště zoo“. Měla tehdy asi dvě stě zvířat a rozkládala se na ploše 8 ha v dnešní spodní části zahrady. Současná rozloha zoo, ležící v komplexu městské zeleně trojské kotliny, severně od centra města, je asi 60 ha. Expozičně je využíváno asi 42 ha, na nichž je chováno v sedmi přístupných pavilonech a mnoha dalších ubikacích a expozicích kolem 1600 zvířat v 390 druzích. Před čtvrtstoletím, kdy se ještě na chov zvířat v zajetí pohlíželo jinak než dnes, zde bývalo i 2500 exemplářů v 600 druzích! I tak je v současnosti počet zvířat více jak osmkrát vyšší, než v době, kdy byla zoo otevřena.

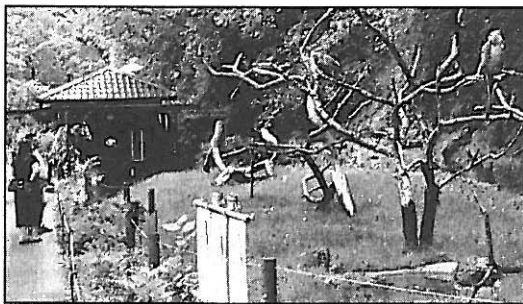
Historie obtížného vzniku nejvýznamnější české zoo je dobře známá z mnoha materiálů. Z dnešního pohledu však byla tehdy pro osud budoucí zoo nejdůležitější volba jejího umístění, a ta byla neobyčejně šťastná. Terén areálu, sestávající ze dvou zcela odlišných částí, je pro potřeby zoo mimořádně vhodný. Vlhčí louky podél Vltavy při jižním okraji areálu jsou mohutnou skalní stěnou odděleny od horní, větší, suché části na severu. Celá plocha, na které převažuje lesoparková úprava, tak poskytuje přirozené podmínky pro chov jak horských, tak stepních, lesních nebo vodních živočichů.

Obr. 1. Nový pavilon Africký dům. Foto V. Plšek.

Většina „zděných“ pavilonů leží na rovině při Vltavě nebo na východě horní části, v relativní blízkosti vchodu do zoo. V celé severní a zvláště severozápadní části zoo jsou pak většinou výběhy kopytníků. Uspořádání expozic je velmi volné – např. v jednom pros-

toru jsou soustředěny voliéry pro exotické ptactvo, v jiném, jsou sovy v dalším bažanti... V současnosti, kdy zoo prochází radikální přestavbou, dochází i k částečnému uspořádání druhů podle zoogeografické příslušnosti. Zároveň i pražská zoo, stejně jako jiné, zahajuje ústup od klasických „sterilních“ pavilonů pro zoologicky příbuzné druhy ve prospěch

Obr. 2. Nová expozice velkých papoušků.

Foto V. Plšek.

imitací životního prostředí vystavovaných druhů, či dokonce celých biotů. Takový bude např. pavilon „Indonéské džungle“, největší a nejnákladnější projekt v historii českých a slovenských zoologických zahrad, který v současnosti vyrůstá na místě zbouraného pavilonu opic a hotov by měl být na podzim příštího roku.

Na východním okraji zoo, zhruba na rozhraní dolní a horní části, se nachází vstupní areál s hlavním vchodem. Odtud vychází prohlídková trasa, která měří asi 12 km. Trasa bohužel není – alespoň v současné době – dostatečně přímočará a pokud chce návštěvník projít kolem všech expozic, musí dělat časté odbočky s následnými návraty na hlavní trasu. Nejcitelnější je prakticky úplné oddělení dolní a horní části, které spojuje právě jen prostor u vchodu, nebo v západní části zoo na opačném konci, málo používaná cesta bez expozic.

První expozicí nedaleko vchodu je výběh, vybudovaný už v r. 1932. Od r. 1992 jsou zde chovány atraktivní pandy červené, pro které je skalnatý výběh, dnes vhodně zarostlý zelení, jistě vhodnější, než pro dříve zde chované medvědy, nebo ještě dříve vlky. Od pand stoupá cesta severním směrem do horní části zoo. Ještě v r. 1999 byl dominantou této severovýchodní části zoo pavilon opic. Byl otevřen v r. 1949 jako první „definitivní“ stavba zoo a stál zde 50 let. V budově s půdorysem tvaru „L“ byla řada klasických klecí, venku byly v rozích pavilonu betonové příkopové výběhy pro gorily, chápany a gibony. Mezi těmito výběhy byla na západní a jižní straně řada klasických mřížových klecí, z dnešního pohledu už nepřijatelných, pro malpy, guerézy, šimpanzy a dokonce orangutany. Přesto i v těchto podmínkách se řada druhů rozmnožovala, orangutan v r. 1971 a gibbon lar v r. 1978, oba druhy tehdy vůbec poprvé v českých a slovenských zoo. S expozicí orangutanů i gibbonů se počítá v „Indonéské džungli“.

Gorily se poprvé v pražské zoo objevily v r. 1963. Dodnes se nerozmnožovaly ani v Praze, ani v žádné jiné české nebo slovenské zoo. Naděje na ukončení tohoto stavu měla dát nová expozice goril, otevřená v roce 2001 v dolní části zoo...

V těsném sousedství současného staveniště Indonéská džungle mají své expozice medvědi lední a baribalové. Původní betonové „hrady“ mají po poslední modernizaci lepší vzhled, i s pohledem pod vodní hladinu, nemohou však konkurovat současnému trendu přírodních výběhů. Přesto se zde už v r. 1942 zdařil u ledních medvědů první umělý odchov na světě!

V severovýchodním rohu zoo vedle hospodářského dvora stojí pavilon malých savců. Ještě před ním měl venkovní výběh málokdy viděný hrabáč. Přišel do zoo v r. 1979 a v r. 1989 se poprvé rozmnožoval. Dnes už má hrabáč nové ubytování v pavilonu afrických zvířat. Ve více jak čtyřicet let starém klasickém pavilonu malých savců, kde je dnes pletivo nahrazeno sklem, žije různorodá společnost. Byl zde serval, ocelot velký, lenochod dvouprstý, ježura australská, lemur kata... Na boční stěně uvnitř pavilonu jsou vitríny s pískomily, křečičky, řadou bezobratlých. Jmenované obsazení však začíná být minulostí, neboť i zde se modernizuje – na místě venkovních klecí vyrůstají moderní výběhy pro pouštní a polopouštní druhy.

Nedaleko expozic medvědů mají nový přírodní výběh nového stylu vydrý severoamerické. Od návštěvníků je dělí aranžovaný vodní tok s pohledem pod hladinu. Kousek nad touto zdařilou expozicí je trojice objektů s průhledy přes sklo dovnitř, a s výběhy pro malé americké savce – jaguarundi, hutia, pes pralesní.

Hlavní trasa však pokračuje od pavilonu malých savců cestou mezi travnatými výběhy afrických antilop k místu, kde stával novější pavilon žiraf. Dnes je zde nástupiště na lávku přes silnici do Podhoří, za kterou je nová chlouba zoo – Pavilon afrických zvířat, otevřený v roce sedmdesátého výročí zoo, v roce 2001. Návštěvníký prostor je od impozantní expozice žiraf oddělen skleněnou stěnou. První žirafa se v pražské a zároveň první i v českých a slovenských zoo objevila v r. 1954. První odchov se v pražské zoo podařil v r. 1974, primát v českých a slovenských zoo však patří zoo ve Dvoře Králové, kde se první žirafa narodila o dva roky dříve, v r. 1972. Na pavilon afrických zvířat navazuje Africké panoráma, šestihektarový výběh pro řadu afrických kopytníků. Výběhy kopytníků jsou rovněž kolem prohlídkové cesty v téměř celé severozápadní části zoo – jsou zde antilopy, sobi a nakonec kulani. Na levé straně cesty vzniká celek, věnovaný fauně Jižní Ameriky, dále ještě dosluhují ubikace gepardů, následují voliéry sov a za nimi mají přírodní výběh, hrazený vysokým mřížovým plotem, tygři ussurijské. Zatímco podobné přírodní výběhy, jaký zde tygři mají, vznikají v jiných našich zoo teprve v posledních letech, zde je v provozu už asi dvacet let.

Na konci severozápadní části zoo vzniká na 3 ha „severský les“ s novými ubikacemi a výběhy pro wapiti a další zvířata. Nad nimi, v nejužší položené části zoo, na „náhorní plošině“ jsou výběhy zubrů, bizonů, velbloudů. Od r. 1998 je zde poprvé v českých zoo také takin, který se zde v r. 2001 poprvé rozmnožoval. Nejslavnějším chovancem v horní části zoo je však kůň Převalského, erbovní zvíře pražské zoo,

o němž je jistě zbytečné se zde šířeji rozepisovat. Snad jen to, že první pár těchto divokých koní přišel do pražské zoo už v roce 1932 a od roku 1933 se zde pravidelně rozmnožuje. Kolem horní stanice lanovky vede cesta v horní části zpět východním směrem. Po pravé straně jsou výběhy australské fauny s kazuáry přílbovými (zdejší odchov v roce 1998 byl prvním odchovem v českých zoo), emu (první odchov v roce 1977) a klokanem rudým, po levé straně staré ubikace a výběhy pro adaxy, zebry Grévyho a pudu jižního. Původní, jižněji položená cesta, dříve nazývaná „stezka malých šelem“ je dnes bez expozic. Malé, zastaralé klece byly bez náhrady zrušeny. V současnosti nezbývá, než dojít zpět k hlavnímu vchodu do zoo, a vydat se na prohlídku dolní části zoo. Cesta mírně klesá kolem venkovní expozice arů, na jejímž místě stál ještě v r. 1998 dřevěný pavilon exotických ptáků z roku 1932. Následuje řada 12 dvojvoliér s převážně menšími papoušky, na jejichž konci stojí velká voliéra dravců - ve své době jedna z největších v Evropě. Impozantní konstrukce voliéry navazuje na skalní stěnu, která tak tvoří přirozené pozadí. Voliéra tu stojí od roku 1972, kdy nahradila menší voliéru z roku 1934, která před lety nevydržela nápor sněhu. Dříve měla voliéra pestřejší obsazení než dnes. Soužití velkého množství druhů však přináší neúměrné vzájemné rušení, což bránilo úspěšnému hnízdění.

Dále, stále směrem západním, klesá cesta k místu, kde stával starý pavilon šelem z roku 1936. Nový stojí kousek dále jihozápadním směrem, a na místě starého byla vytvořena expozice lemurů s pěkným přírodním výběhem. Naproti byl v roce 1998 otevřen pavilon velkých želv. Přiléhají k němu venkovní výběhy o celkové velikosti

Obr. 3. Tučňák Humboldtův se v pražské zoo rozmnožuje. Foto V. Plšek.

1230 m². Ještě dále na západ jsou unikátní expozice horských kopytníků. Na přirozené skalní stráni tu žijí paovce hřivnaté, u jejichž výběhu byla nově vybudována ubikace pro makaky magoty, kteří by s nimi měli obývat společný výběh, dále tu jsou kozorožci, tahří a další. Mezi výběhy je celkem nenápadná voliéra s orlosupy bradatými, další chloubou pražské zoo. Orlosupi se zde totiž od roku 1989 pravidelně rozmnožují. Za výběhem tahrů už nejsou žádné expozice, prohlídková trasa odbočuje přes můstek jižním směrem k odchovně a zimovišti vodních ptáků.

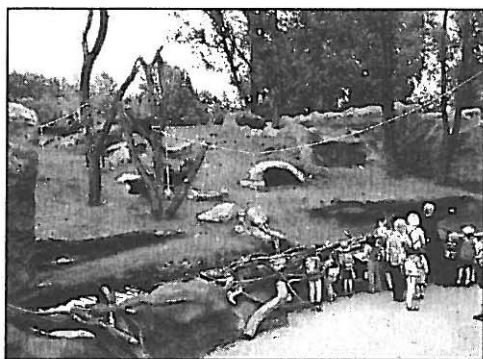
Pavilon z roku 1993 není veřejnosti přístupný, ve venkovních pletivových voliérách však lze vidět řadu zajímavých druhů. Od této nejzápadněji položené stavby dolní části zoo vede víceméně provizorní cesta zpět východním směrem k jedné

z dominant zahrady, k pavilonu kočkovitých šelem. Je to přízemní objekt o délce 90 m, plocha vlastního pavilonu je 2300 m². Je v něm po obvodu návštěvnické chodby 20 expozičních klecí. Uprostřed pavilonu je prosklené atrium, osázené vegetací mexické Sonory. Vně pavilonu jsou tři velké příkopové výběhy pro tygry a lvy a řada klasických mřížových klecí pro levharty a jaguáry. Nejvzácnějším chovancem je zde bezesporu kriticky ohrožený levhart mandžuský.

Kolem venkovních výběhů velkých želv se prohlídková trasa dostává na další významnou odbočku, k novému pavilonu goril. I tato chloubka pražské zoo byla otevřena teprve loni, v roce 2001. Přírodní výběh patří k nejpěknějším v Evropě a svým uspořádáním jistě splňuje naděje na budoucí odchovy největších lidoopů.

Téměř celá východní polovina dolní části patří ptačím expozicím. Kolem starého vltavského ramene sídlí vodní ptáci, dále pak mají voliéry bažanti, jejichž chov má v Praze velkou tradici, mnoho dalších druhů různých ptačích řádů a nakonec, stranou návštěvnického ruchu, dravci. Většina ptačích druhů se zde rozmnožuje. Významné jsou např. odchovy pelikánů bílých (v roce 1990 první odchov pelikána v zoo) a pelikánů kadeřavých, ibisů skalních (od r. 1992), plameňáků starosvětských (poprvé v r. 1986), chilských a kubánských. Poprvé v českých zoo se zde rozmnožila v roce 1984 čája obojková, v r. 1969 husa císařská, v r. 1984 berneška rudokrká a v r. 1970 husice modrokřídlá. Z dravců kondor andský poprvé v roce 1937, kondor krocanovitý v roce 1987, sup hnědý v roce 1992, a sup mrchožravý v roce 2000 atd.

Uprostřed ptačích expozic se rozkládá další velký cíl návštěvníků – pavilon velkých savců. Byl otevřen v roce 1973, kdy nahradil starý, malý pavilon, který stával poněkud výše na severovýchod. V pavilonu žijí sloni (kolem roku 1975 i sedm slonů najednou), nosorožci, hroši, hrošici liberijští a tapíři. Ve výhledu je už však nové chovné zařízení pro slony. Poslední významnou expozicí je pavilon tučňáků a bazén lachtanů. Chov tučňáků Humboldtových má v pražské zoo dlouhou

Obr. 4. Nový výběh goril před zatopením.
Foto V. Plšek.

a úspěšnou tradici. Vždyť první odchov v pražské a zároveň v českých zoo vůbec se podařil už v roce 1974. Rovněž současná „garnitura“ lachtanů se v pražské zoo rozmnožuje, což je hlavním cílem chovu všech chovaných druhů zvířat, z nichž je mnoho zapsáno v mezinárodní Červené knize ohrožených druhů. Zoo Praha koordinuje EEP hroznýšovce kubánského a vede ESB (Evropskou plemennou knihu) ocelota stromového.

Tato procházka pražskou zoo byla bohužel takto možná jen do 12. srpna 2002. Už kousek pod velkou voliérou dravců, před expozicí lemuru, začíná oblast, která v současnosti není návštěvníkům přístupná. Takže od odstavce “Dále, stále směrem západním klesá cesta k místu, kde stával starý pavilon šelem” až téměř do konce článku je třeba v tomto čase text vnímat v minulém čase. Zmizela řada voliér, nová ubikace lemuru, restaurace. Pavilon vodních ptáků, čekající na rekonstrukci, je v troskách. Na obnově poničených objektů se však pracuje a slonice – bohužel už bez sloniho samce Kadiry – už bydlí doma a hroch Slávek už má dokonce novou partnerku, která přicestovala z Ostravy. Velké šelmy budou hosty jiných našich zoo až do jara. Pavilon přečkal, veškerá technika je však zničená. Podobně je řada ptáků, kteří jsou sice snadněji „stěhovatelni“, ale to víc náchylní k stresům buď v provizoriích, nebo deponacích...

Literatura

Dobroruka, L., J. a kolektiv, 1989: Zoologické zahrady. SPN.

Hanák F., 1975: Československé zoologické zahrady – Příručka pro učitele. Zoologická zahrada města Brna.

Komárek J. a kol., 1952: Naše zoo. Osvěta Praha.

Král J. a kol., 1964: Pražská zoo. Pražská informační služba.

Veselovský Z., 1971: Zoo Praha – umíte se dívat na zvířata? Zoologická zahrada v Praze.

Veselovský Z., Volf J., Felix J., 1983: Všední den v pražské zoo. Albatros.

Ročenky a časopisy:

Gazella, Pražská zoologická zahrada, 1975-1998.

Trojský koník, časopis Pražské zoologické zahrady, 1998-2002.

Václav Pišek

Dovětek prezidenta MOS

Je škoda, že tak nádherně rozjetá přestavba pražské zoo byla přibrzděna (věříme, že jen přibrzděna) srpnovou povodní. MOS s napětím sledoval boj všech zaměstnanců za záchranu vodou ohrožených zvířat a vyjadřuje nejvyšší uznání řediteli Petru Fejkovi a všem jeho spoluzaměstnancům a je přesvědčen, že velmi brzo bude zoo opět kompletní, a že bude ještě krásnější než dosud a po trpkých zkušenostech ze srpna 2002 bude i účelněji vyřešena dolní část. Zvláště sloni si zaslouhují vybudování plánované nové expozice v horní části zoo, i když v dolní části byli po celou dosavadní historii.

Na závěr rada našim členům: Pokud se chcete o boji pracovníků pražské zoo s vodním živlem dozvědět více, kupte si mimořádné číslo Trojského koníka, má formát A4, 32 stran, celobarevný a stojí 100 Kč. Zakoupením časopisu přispějete na odstranění škod způsobených povodní. Můžete jej získat přímo v Zoo Praha, nebo v Ekocentru MOS v Přerově.

Jiří Šafránek

Zemřel Oldřich Suchý

Dne 25. 10. 2002 nečekaně zemřel Oldřich Suchý, zkušený ornitolog a osobní přítel mnoha z nás. Narodil se 10. března 1926 v obci Šumvald v okrese Olomouc. Své dětství zde prožil v malém rybářském domku na břehu mezi Šumvaldským rybníkem a řekou Oskavou. Již první dětské výpravy za dobrodružstvím do rákosin, neprostupných břehových porostů a do polí blízkého okolí u něj vzbudily zájem o pozorování skrytého života ptáků. Povinnou školní docházku ukončil na Měšťanské škole v Uničově ve válečném období roku 1940 a možnost dalšího studia byla pro něj v tuto dobu nedostupná. Hned po válce v létě roku 1945 nastoupil do funkce lesníka na polesí ve vesnici Stránské poblíž Rýmařova. Po několika letech byl přeložen na polesí Valšův Důl. V osadě Valšův Důl poblíž Sovince založil rodinu a ve funkci lesníka zde sloužil u státních lesů až do roku 1986, kdy odešel do starobního důchodu.

Od roku 1945 do roku 2000 se Oldřich Suchý intenzivně věnoval výzkumu výra velkého v Nížkém Jeseníku. Již v šedesátých letech minulého století aktivně propagoval ve svém okolí ochranu dravců a sov a jako mysliveckému hospodáři se mu to dařilo i mezi mysliveckou veřejností. Byl velmi trpělivý a ctížádostivý a tyto vlastnosti mu pomáhaly při hledání hnízd v nepřehledném lesnatém terénu či v rozlehlých polích o čemž svědčí publikované studie a kratší články např. o výru velkém, čápu černém, motáku lužním a poštolce rudonohé. Ještě v šedesáti letech svého věku dokázal obratně vyšplhat pomocí ocelových hrotů vysoko do korun stromů aby tam na hnízdech kroužkoval mláďata dravců a černých čápů. Vyrobil a v lesích Hrubého Jeseníku vyvěsil větší množství budek pro sýce rousné, které každoročně kontroloval a čistil. V důchodovém věku až do posledního roku svého života neúnavně vyhledával v polích Uničovska hnízda motáků lužních a pochopů rákosních.

Oldřich Suchý obětavě spolupracoval na všech dosavadních atlasech hnízdního a zimního rozšíření ptáků v ČR. Byl členem Moravského ornitologického spolku a České společnosti ornitologické, spolupracovníkem Kroužkovací stanice NM a dočasně i spolupracovníkem Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV v Brně. Od vzniku Pracovní skupiny pro výzkum a ochranu dravců a sov v ČR a SR byl také jejím aktivním členem. Své bohaté zkušenosti rád a nezištně předával nejen mladším ornitologům, ale i kolegům v zahraničí.

Miroslav Král

Excerpce (7)

The Condor

Vol. 104, No.1 – February 2002

Použití metody odchyty ptáků do nárazových sítí a bodové sčítací metody ke stanovení druhové rozmanitosti a relativní abundance ptáků během migrace

(Consistency of Mist Netting and Point Counts in Assessing Landbird Species Richness and Relative Abundance During Migration) – Yong Wang a Deborah M. Finch; str. 59

Autoři tohoto článku srovnávali kvalitu dat o druhové rozmanitosti (diverzitě) a relativní abundanci získaných pomocí odchyty do nárazových sítí a bodové sčítací metody během migrace na lokalitách podél střední části toku řeky Rio Grande ve středním Novém Mexiku. Pomocí odchyty do sítí bylo zjištěno 74% a pomocí bodové sčítací metody 82% druhů z celkového počtu 197 druhů zjištěných v rámci této studie. Do sítí se nepodařilo odchytit většinou větší druhy jako např. křepelky, dravce, sovy, strakapoudy, sojky a vrány nebo druhy lovcí potravy ve vzduchu jako vlaštovky a lelky. Naproti tomu v průběhu bodového sčítání nebyly zjištěny druhy menší jako vrabci, pěnice, zelenáčci, střízlíci nebo druhy vzácné. Relativní abundance u 110 druhů zjištěných oběma metodami byla v korelaci ($r=0,75$). Nicméně odhady stanovené na základě bodového sčítání byly podhodnoceny u druhů, které jsou častěji chytány do sítí. Míra vztahu mezi oběma metodami odhadu abundance se lišila podle charakteru lokality. Rozdíly v početnosti odhadované u druhů na základě těchto dvou metod byly při této studii (prováděné v období tahu) menší než u studií prováděných na hnízdištích a zimovištích. Menší specifita lokality a více aktivního vyhledávání potravy migranty během tahových zastávek mohou zvýraznit vztahy při použití metody odchyty do sítí a bodového sčítání v této studii.

Pozn. překladatele: Abundance znamená de facto početnost. Relativní abundance je pak termín označující procentuální zastoupení daného druhu v celkové skupině zjištěných jedinců.

Migrace a potulky sokolů stěhovavých zimujících na pobřeží Mexického zálivu, Tamaulipas, Mexiko

(Migration and Ranging of Peregrine Falcons Wintering on the Gulf of Mexico Coast, Tamaulipas, Mexico) – Michael J. McGrady, Thomas L. Maechtle, Juan J. Vargas, William S. Seegar a M. Catalina Porras Pe a; str. 39

V letech 1997 a 1998 byly za pomoci satelitních vysílačů (PTT) sledovány pohyby 11 dospělých samic a 1 samce sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) zimujících na pobřeží Mexického zálivu v oblasti Tamaulipas v Mexiku. Většina ptáků opouštěla zimoviště v prvním týdnu měsíce května. Průměrná délka migrace na sever se pohybovala kolem 30 dní. Vzdálenosti mezi místem odchytu a letním hnízdištěm byly v rozmezí 4580 a 5844 km; ptáci překonali 40,4–46,4 stupně zeměpisné šířky. Ptáci strávili léto v oblasti mezi západní Kanadou a západním pobřežím Grónska. Jeden z ptáků směřoval ke stejnému hnízdišti v obou sledovaných letech. Podzimní migrace začínala v srpnu a září a vedla středem kontinentu k jihu. Ptáci dorazili na zimoviště během září až října, 40 dní po začátku migrace. Data získaná pomocí PTT a místa odchytu ptáků odchycených více než v jednom roce naznačují věrnost zimovišti, ačkoliv snad ne přímo konkrétní lokalitě.

Ovlivňuje mezikoloniální kompetice o potravu výběr kolonie u vlaštovky pestré?

(Does Intercolony Competition for Food Affect Colony Choice in Cliff Swallows?) – Charles R. Brown a Mary Bomberger Brown; str. 117

Tato studie se zabývá problémem, proč se hnízdní kolonie liší svou velikostí. Podle jedné z hypotéz je velikost kolonie závislá na místní nabídce potravy, která ovšem může být ovlivněna počtem jedinců stejného druhu v dané oblasti. Autoři tohoto článku se snažili zjistit, jestli je velikost hnízdní kolonie vlaštovky pestré (*Petrochelidon pyrrhonota*) ovlivněna kompeticí o potravu s ptáky z okolních kolonií. Jelikož byly známy oblasti, v nichž ptáci z jednotlivých kolonií lovili potravu, bylo možno stanovit pro každou kolonii její sousedy, s nimiž se dělila o zdroje potravy. Předpoklad zněl: Pokud je mezikoloniální kompetice o potravu pro ptáky důležitá pro založení kolonie, bude existovat negativní korelace mezi velikostí kolonie a celkovým počtem hnízd v okolních koloniích. Během několik let probíhající analýzy byla takováto negativní korelace zjištěna v 8 letech z 10.. Nicméně žádný z korelačních koeficientů nebyl signifikantní. Zdá se, že mezikoloniální kompetice o potravu není u vlaštovky pestré silná, snad proto, že potravu je za normálních okolností početná a není ztlačována jejími konzumenty. Je také možné, že v době zakládání kolonií může být pro ptáky těžké předpovědět, kolik jedinců bude hnízdit v okolí a tak i určit budoucí kompetici. Mezikoloniální potravní kompetice

ovšem může být důležitým faktorem u některých konkrétních lokalit nebo u kolonií založených později v daném roce.

Kortikosteronová odpověď u divokých ptáků: důležitost rychlého odebrání vzorků

(*Corticosterone Responses in Wild Birds: the Importance of Rapid Initial Sampling*)

– L. Michael Romero a Robin C. Romero; str. 129

Koncentrace kortikosteronu u ptáků většinou vzrůstá následkem odchyty a držení jedince a často se předpokládá, že jsou tyto změny předpověditelné. Autoři prověřovali tento předpoklad na strnadu střešním (*Zonotricha leucophrys gambelii*), vrabci domácím (*Passer domesticus*) a strnadu severním (*Calcarius lapponicus*), tak, že je ponechali v síti či pasti 15 minut po odchyty a srovnávali jejich kortikosteronovou odpověď získanou během dalších 60 min. s ptáky, kteří byli přemístěni okamžitě. Strnadi střešní a vrabci domácí ponechaní v síti 15 minut měli v krvi signifikantně zvýšenou koncentraci kortikosteronu ve srovnání s kontrolami, které byly učiněny u ptáků vytažených ze sítě ihned po odchyty. Koncentrace kortikosteronu po dalších 45 minutách držení byly podobné u obou skupin. V dalším pokuse byli chytáni strnadi střešní a severní do návnadových pastí. Kortikosteronová odpověď u strnadů střešních ponechaných v pasti po 15 minut se nelišila od té, získané u strnadů střešních přemístěných okamžitě po odchyty. Ponechání strnadů severních v pasti nemělo žádný efekt v prvních 10 minutách, ale po 30 a 60 minutách měli tyto ptáci signifikantně nižší hladinu kortikosteronu než strnadi přenesení z pasti ihned po odchyty. Tato data ukazují, že pokud se nepodaří přemístit ptáka ze sítě či pasti ihned, může se změnit kortikosteronová odpověď na následující stresový podnět v nepředvídatelném směru. Tyto výsledky ovšem zdůrazňují, že doba, která uplyne od odchyty je kritická proměnná při stanovování stresové odpovědi u volně žijících ptáků.

Pozn. překladatele: Kortikosteron je mineralokortikoidní hormon, který řídí hospodaření se sodíkem, draslíkem a vodou a má vliv na krevní tlak

Holarctická fylogeografie a druhové hranice datlíka tříprstého

(*Holarctic Phylogeography and Species Limits of Three-toed Woodpeckers*)

– Robert M. Zink, Sievert Rohwer, Sergei Drovetski, Rachelle C. Blackwell-Rago a Shannon L. Farrell; str. 167

Autoři tohoto článku srovnávali sekvence mitochondriální DNA datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*) v rámci Eurasie a Severní Ameriky a mezi oběma kontinenty. Vzorky z obou kontinentů jsou v obou případech recipročně monofylet-

ické a liší se přibližně ve 4% sekvenční divergence, což naznačuje, že na obou kontinentech existují oddělené druhy. Autoři proto doporučují taxonomické rozdělení. V rámci kontinentů nebylo zjištěno žádné fylogeografické rozčlenění, z čehož lze soudit, že oba taxony (druhy) osídlily svůj nynější areál až po skončení poslední doby ledové.

Pozn. překladatele: Monofyletický taxon je takový, který má jediného společného předka. Jinými slovy, všechny vývojové linie počítající se do tohoto taxonu vznikly z jediného druhu - v našem případě tedy existoval pro každý z obou kontinentů jeden společný předek.

Nový druh pozdně pleistocénní čejky z Rancho La Brea, Kalifornie

(A New Species of Late Pleistocene Lapwing from Rancho La Brea, California)

– Kenneth E. Campbell Jr.; str. 170

Byl popsán nový druh pozdně pleistocénní čejky (*Aves: Charadriidae: Vanellinae*) z asfaltových usazenin v Rancho La Brea v Kalifornii. Tento nový druh, který dostal jméno *Belonopterus downsi*, je řazen k jihoamerickému rodu *Belonopterus*; velikostí koresponduje s malými jedinci druhu *B. chilensis*. Toto je druhý prehistorický druh čejky známý ze Severní Ameriky a čtvrtý popsáný z obou Amerik vůbec.

Vol. 104, No.2 – May 2002

Výběr dutin a evoluce koloniality u dutinových ptáků

(Cavity Adoption and the Evolution of Coloniality in Cavity-Nesting Birds) – Jessica

R. Eberhard; str. 240

Dutinově hnízdící ptáci mohou být rozděleni na ty, kteří si hnízdí v dutině hloubí sami (*excavators*) a ty, kteří osídlují již existující dutiny (*cavity-adopters*). Z historických důvodů jsou tyto dvě skupiny druhů řazeny společně mezi dutinové hnízdiče, ale dnes je již zřejmé, že tyto dva odlišné typy hnízdního chování mají vztah k velmi odlišnému charakteru evoluce těchto skupin. Tento článek se snaží prověřit hypotézu, že se druhy, obsazující již existující dutiny, liší od druhů hloubících dutiny a od jiných ptačích druhů, které si svá hnízda staví, v intenzitě tendence k vývoji směrem ke koloniálnímu hnízdění. Díky své závislosti na přítomnosti již existujících dutin, mají pravděpodobně tyto ptáci mnohem menší kontrolu nad rozmištěním svých hnízd než ptáci hloubící si své dutiny, což může limitovat jejich schopnost hnízdit v blízkosti jedinců stejného druhu. Záznamy v literatuře o hnízdním chování 842 druhů řazených do 17 čeledí ukazují, že kolonialita se takřka nikdy nevyskytuje u druhů, které jsou přísně vázané na osídlování již existujících dutin. Fylogeneticky založená srovnávací analýza hnízdního chování vrubozobých (*Anseriformes*) ukazuje, že v této skupině se koloniální hnízdění vyvinulo méně

často u rodů obsazujících již existující dutiny, než by se dalo očekávat pouze na základě teorie pravděpodobnosti. Tato evidence tedy potvrzuje hypotézu, že systémy koloniálního hnízdění nemají tendenci se vyvinout u vývojových linií skupin ptáků obsazujících již existující dutiny.

Opomíjený dopad hnízdního parazitismu: Ztráty na vejcích způsobené vlhovci modrolesklými během návštěv hnízd potenciálních hostitelů

(*A Neglected Cost of Brood Parasitism: Egg Punctures by Shiny Cowbirds During Inspection of Potential Host Nests*) – Viviana Massoni a Juan Carlos Reboreda; str. 407

Hostitelé parazitovaní vlhovcem modrolesklým (*Molothrus bonariensis*) jsou vystaveni hned několika energetickým výdajům, přičemž mezi ty nejdůležitější patří i ztráty na vejcích v důsledku rozbití vajec vlhovci. Také v neparazitovaných hnízdech jsou vejce vlhovci ničena, ale většina studií tyto ztráty ignoruje. Aby bylo možné tyto ztráty kvantifikovat, srovnali autoři tohoto příspěvku tři skupiny hnízd vlhovce Molinova (*Agelaius thilius*): 1) parazitovaná a 2) neparazitovaná hnízda z oblasti obývané vlhovcem modrolesklým a 3) neparazitovaná hnízda z oblasti mimo areál rozšíření tohoto parazita. Jelikož vlhovci rozbíjejí vejce hned, jakmile jsou ve snůšce nakladena první vejce, započítávali autoři velikost snůšky pouze u hnízd, která byla nalezena ještě během výstavby. Neparazitovaná hnízda v oblasti osídlené vlhovcem modrolesklým měla nižší procento přežití vajec, nižší úspěšnost líhnutí a vyšší pravděpodobnost opuštění hnízda než neparazitovaná hnízda z oblasti bez výskytu vlhovce modrolesklého. Výsledky této studie dokládají, že je třeba brát v potaz i tyto ztráty na vejcích v neparazitovaných hnízdech, aby nedošlo k podhodnocení dopadu hnízdního parazitismu.

Avian Science

Vol. 2, No.1 – March 2002

Karotenoidy podmíněné zbarvení peří je u čížků lesních *Carduelis spinus* spojeno se schopností vyhledávat potravu

(*Carotenoid derived plumage coloration in the siskin Carduelis spinus is related to foraging ability*) – Juan Carlos Senar a Diana Escobar; str. 19

Jelikož ptáci nemohou syntetizovat karotenoidové pigmenty a musí je tedy získávat z potravy, byla navržena hypotéza, že zbarvení peří závislé na karotenoidech může být vztaženo k nutriční kondici a tak i k úspěšnosti či efektivitě vyhledávání potravy. Tato hypotéza byla autory tohoto příspěvku testována u čížků za použití analýzy vztahu mezi délkou žlutého pásku v křídle a četností volání

izolovaných jedinců, ze které bylo usuzováno na schopnost jedince vyhledávat potravu. Zjišťována byla i intenzita reakce na „volavku“ v podobě živého čížka, podle níž byla odhadnuta tendence jedince spoléhat se při vyhledávání potravy na jiné ptáky. Z výsledků vyplývá, že čížci s dlouhým křídelním páskem vydávali méně kontaktních volání v případě izolace a méně často reagovali na volavku než jedinci s krátkým křídelním páskem. To naznačuje, že je skutečně délka pásky v křídle ptáka spojena s jeho schopností vyhledávat potravu. Velikost melaninem podmíněné černé skvrny na hrdle čížků, která je znakem sociální dominance, nebyla nijak spojena se dvěma výše zmíněnými parametry schopnosti vyhledávání potravy, z čehož vyplývá, že tyto dva druhy pigmentů jsou ve vztazích k různým vlastnostem nositele.

Ztráta hlasové variability vlivem kulturního driftu u brhlíka lesního *Sitta europaea*: testování hypotézy

(Loss of song variation through cultural drift in nuthatches Sitta europaea: testing an hypothesis) – Erik Matthysen, Yann Devos a Eveline Hepp; str. 49

Brhlíci lesní mají poměrně jednoduchý zpěv s malým počtem dobře rozlišitelných hlasových typů, které jsou sdíleny většinou jedinců v populaci. Ve svých předchozích studiích autoři ukázali, že jeden typ zpěvu úplně chybí u jedinců z velké oblasti v severní Belgii. Autoři navrhli hypotézu, že tento typ zpěvu byl ztracen vlivem kulturního driftu v minulém století, kdy bylo rozšíření druhu více fragmentováno. Tato hypotéza byla testována analýzou dat o hlasových typech používaných jednotlivými samečky v různých regionech a s různým počtem sousedů (0, 1 nebo 2). Použity byly také experimenty s hlasovou nahrávkou. Byla zjištěna vysoká frekvence hlasové reakce na nahrávku. Získané výsledky podporují základní předpoklad, že brhlíci přizpůsobují svůj zpěv zpěvu svých sousedů. Předběžná pozorování naznačují, že hlasové potyčky jsou běžné i mezi již ustálenými sousedy a ne jenom v reakci na vetřelce. Velikost repertoáru samce stoupá se stoupajícím počtem sousedů, což podporuje představu, že efekt zakladatele (angl. founder effect) může během kolonizace vést ke ztrátě určitých typů zpěvu. Autoři dále zkoumali výskyt různých hlasových typů ve třech populacích se známou historií kolonizace. Jak bylo očekáváno, našli redukovanou hlasovou diverzitu u nejmladší populace. Opět chyběl stejný hlasový typ, který nebyl zjištěn ani u dříve studované populace (viz výše) a tak nemůže být vyloučena ani možnost, že obě populace měly společné předky. Tato studie tedy potvrzuje existenci vztahu mezi hlasovou diverzitou a izolací na úrovni jednotlivých teritorií, což bylo ukázáno na příkladu druhu s omezenou hlasovou diverzitou.

Pozn. překladatele: Kulturním driftem se rozumí ztráta určité schopnosti (v tomto případě hlasového typu) v důsledku snížení počtu jedinců. V několika generacích se v určité většinou malé populaci

postupně snižuje počet jedinců, kteří určitou dovednost nebo vlastnost mají až znalost této schopnosti či dovednosti postupně vymizí. Jedná se vlastně o analogii genetického driftu, který se uplatňuje v genufodu malých populací.

Případ zabití mláděte rodiči u čápa černého *Ciconia nigra*

(A case of parental infanticide in the black stork Ciconia nigra) – Grzegorz Kłosowski, Tomasz Kłosowski a Piotr Zieliński; str. 59

Zabijení mláďat vlastního druhu dospělými ptáky se většinou objevuje v souvislosti se vznikem nového páru v průběhu výchovy mláďat, kdy nový partner zabije mláďata pocházející od partnera předchozího. Jen velmi vzácně dochází k tomu, že by byla mláďata zabijena vlastními rodiči. Většinou tak šetří rodičovský pár energii, která by byla jinak vyčerpána na výchovu slabých mláďat, která by s největší pravděpodobností stejně nepřežila. Toto chování bylo již zaznamenáno např. u kolpíků bílých (*Platalea leucorodia*), racka mexického (*Larus heermanni*) či čápa bílého (*Ciconia ciconia*). Tento článek popisuje stejný jev u čápa černého. Autoři pozorovali v roce 1978 hnízdo čápa černého v Łochowskem lese (asi 70 km od Varšavy, východní Polsko). Hnízdo obsahovalo pět mláďat. Krmena byla

všechna mláďata a nebylo znát jakékoliv známky agrese. Při jedné z návštěv hnízda však dospělý pták vyhodil z hnízda nejmenší, dosud živé mládě, které se následně zabilo nárazem o zem. Je možná, že je toto chování u tohoto druhu mnohem častější, což ovšem vzhledem k jeho skrytému způsobu hnízdění nebylo dosud zjištěno.

Pozn. překladatele: Zabijení vlastních mláďat rodiči je v angličtině označováno termínem parental infanticide, který lze do češtiny přeložit jen opisem.

Omezení populace závislé na denzitě u bernešky tmavé severoevropské *Branta bernicla bernicla*

(Density dependent population limitation in dark-bellied brent geese Branta b. bernicla) – Barwolt S. Ebbinge, Hans Heesterbeek, Bruno J. Ens, Paul W. Goedhart; str. 63

Populační dynamika byla sledována na světové populaci bernešky tmavé severoevropské, která zimuje v západní Evropě a hnízdí v oblasti sibiřské tundry. Celková populace této subspecie kolísá mezi přibližně 220 tis. a 315 tis. jedinců a to od doby, kdy se vzpamatovala z extrémního poklesu na pouhých 15 tis. ex. v roce 1955. Cyklické kolísání je srovnáváno s populační dynamikou lumíků na sibiřském poloostrově Tajmyr a to po celou dobu provádění studie v letech 1955-1998. Autoři zjišťovali zda se velikost populace ustálí vlivem závislosti denzity na rozmnožování či přežití. Snahou bylo rovněž předpovědět přibližnou střední (rovnovážnou) velikost populace. Data byla získávána na světové populaci od roku 1955, během každoročního lednového sčítání, které umožňuje získání informace o přežití dospělých a reprodukční úspěšnosti. Autoři vytvořili matematický model, v němž časově oddělili hnízdní sezónu od sezóny nehnízdění, a z něj pak pomocí nastřádaných dat vypočítali povahu závislosti na denzitě – úspěšnost reprodukce byla závislá na denzitě signifikantně, ale přežití dospělých ptáků nikoliv. Autoři tak došli k závěru, že dostupnost vhodných hnízdních podmínek je důležitým faktorem ovlivňujícím reprodukční úspěšnost, ačkoliv ostatní faktory mohou rovněž hrát roli. Úmrtnost byla stanovena na 0,15, což koresponduje s maximální předpovídanou velikostí populace 286 tis. až 332 tis. ex. během lednového sčítání.

Roční hnízdní cyklus nekroužkovaných tučňáků patagonských *Aptenodytes patagonicus* na ostrově Possession Island (Crozet)

(The annual breeding cycle of unbanded king penguins Aptenodytes patagonicus on Possession Island (Crozet)) – Sébastien Descamps, Michel Gauthier-Clerc, Jean-Paul Gendner a Yvon Le Maho; str. 87

Veškeré předchozí studie hnízdního cyklu tučňáka patagonského byly založeny na použití kroužků. Ačkoliv je tato metoda časově náročná, byla tato metoda jedinou prakticky použitelnou metodou, i když má i své další nevýhody. Jen velmi málo dat bylo získáno mimo letní období, a tak zimní aktivity tučňáků zůstávaly jen málo známé. V tomto článku jeho autoři prezentují první studii o hnízdním cyklu tučňáků patagonských založenou na automatizovaném monitoringu nekroužkovaných jedinců. Jedinci byli označeni značkou implantovanou pod kůži na noze ptáka,

kteřá byla elektromagneticky aktivována ve vzdálenosti do 70 cm a umožňovala identifikaci jedince. Dále byla instalována videokamera na nejdůležitější ze tří cest, po které procházelo 90% tučňáků. Tato nová metoda umožňuje sledovat tučňáky pokaždé, když přicházejí do kolonie nebo ji opouštějí a to po celý rok a bez toho, aniž by byli rušeni. 50 ex. bylo sledováno v letech 1998-2001 a 40 dalších (20 sameček a 20 samiček) během sezóny 1999/2000, během níž vyvedli mláďata. Byly získány první informace o aktivitě nehnízdících a neúspěšně hnízdících ptáků. Tučňák patagonský narozdíl od ostatních druhů tučňáků a mořských ptáků přichází k moři několikrát během zimy i v případě, že se mu hnízdění nepodařilo nebo se o ně nepokusil. Nebyl shledán žádný rozdíl v péči o mláďata mezi pohlavími. Zajímavostí hnízdniho cyklu tohoto druhu je, že trvá rok a není synchronizován v populaci, takže ptáci, kteří úspěšně vyhnízdí v jednom roce, zahnízdí v sezóně následující jen o něco později než ptáci v předchozí sezóně nehnízdící.

Rozdíly mezi pohlavími v imunitní odpovědi způsobené T-lymfocyty u sýkory koňadry *Parus major*

(Sex differences in the T-cell-mediated immune response in wintering great tits Parus major) – Andrés Barbosa a Eulalia Moreno; str. 99

Ačkoliv již byly zaznamenány rozdíly v imunitní odpovědi mezi pohlavími u domácích zvířat, u kterých vykazují většinou samice intenzivnější imunitní odpověď než samci, studie zabývající se těmito rozdíly u volně žijících organismů včetně ptáků jsou stále nedostatečné. Většina z těchto studií u divokých ptáků byla prováděna na mláďatech v hnízdech nebo na hnízdících dospělých jedincích. Tento článek se zabývá rozdíly mezi pohlavími v buněčné imunitní odpovědi, stanovenými na základě fytohemaglutininové injekční zkoušky u populace sýkory koňadry během zimy. Samice vykazovaly vyšší hladinu imunitní odpovědi než samci. Zdá se, že v tomto článku jeho autoři prezentují vůbec první studii svého druhu na zimujících ptácích.

Přeložil a upravil: Michal Vinkler

Zelenáčci

Čeled' zelenáčkovitých (*Vireonidae*) je poměrně málo známa. Jedná se o drobné pěvce (*Passeriformes*) žijící v Severní, Střední a Jižní Americe. Dosahují velikosti od 10 do 16 cm a hmotnosti 10 až 40 g. Zatím bylo popsáno 47 druhů a 4 rody. Jejich životním prostředím jsou lesy a buš. Většinou se jedná o tažné druhy mírného pásma, kteří se živí hmyzem, semeny a drobnými plody. Žijí v párech. Mají poměrně silný, vykrojený a na konci hákovitý zobák s vibrisy. Nohy jsou krátké, křídla podle druhu zaoblená až špičatá a ocas hranatý. Vnější ruční letky mají částečně zakrnělé. Svůj název dostali od převážně zeleného zbarvení peří. Dále se u nich vyskytuje žlutá, šedá a bílá (pásky na křídlech a oční proužky) barva. Obě pohlaví jsou zbarvena stejně. Oba partneři stavějí miskovité hnízdo v rozsochách větví a oba také pečují o potomstvo. Samička snáší 3 až 5 bělavých vajec s hnědými skvrnkami, na kterých sedí rodiče 11 až 13 dnů.

Nejnámějším druhem je zelenáček červenooký (*Vireo olivaceus*) ze Severní a Střední Ameriky. Obývá smíšené a listnaté lesy. Dosahuje délky 15 cm, je zbarven olivově zeleně se světlejší spodinou a vyznačuje se červenými očima. Mladí ptáci mají oči hnědé. V době hnízdění se ozývá zpěvem podobným drozdům. Zimuje v povodí Amazonky. Zelenáček švitořivý (*Vireo gilvus*) žije ve vlhčích listnatých lesích a houštinách Severní Ameriky. Zimuje od Mexika po severozápad Jižní Ameriky. Je stejně veliký jako předchozí druh. Na hřbetě je šedozeleň, zespodu bělavý. Hlasově se projevuje zdlouhavým švitořením. Ve smíšených a listnatých lesích střední a jižní části Severní Ameriky lze nalézt zelenáčka Wilsonova (*Vireo solitarius*), který zimuje ve Střední Americe. Má šedou hlavu, olivově zelený hřbet, bílý oční proužek a křídelní pásky, bělavou spodinu a černé letky a konce rýdovacích per. Vyskytuje se i v horských polohách, např. ve Skalistých horách. Z jihoamerických druhů lze uvést zelenáčka rezavohlavého (*Hylophilus poicilotis*) z jihovýchodní Brazílie, severní Argentiny a Paraguay. Obývá vlhké lesy, druhotnou vegetaci a křoviny v nížinách a středních polohách. Dosahuje velikosti 12 cm a má rezavé temeno. Jinak je svrchní strana zbarvena olivově zeleně, hrdlo je světlejší a spodina žlutá. Často se vyskytuje ve smíšených hejnech s jinými druhy zelenáčků nebo s lesňáčky. Zpěv je hlasitý a zvonivý. Od Mexika po Argentinu žije zelenáček rezavobrvý (*Cyclarhis gujanensis*), který se vyskytuje od nížin po střední polohy na okrajích lesů v suchých oblastech. Dosahuje velikosti 15 cm a má poměrně silný zobák. Svrchu je olivově hnědý a má rezavé nadoční proužky a čelo. Na temenu je šedší. Spodina je žlutá s bílým středem břicha a spodními krovkami ocasními. Často opakuje krátký melodický popěvek.

RNDr. František Hanák

ORNITOLOGICKÁ POZOROVÁNÍ

Potáplice severní (*Gavia arctica*)

- 04. 11. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
- 09. 12. 01 - 1 ex. - Kvasice - písk., KM (Něm, Ond)

Kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*)

- 05. 01. 02 - 4 ad., 1 imm. - Střítež n. B., VS (Kol)
- 01. 02. 02 - 6 ad. - Střítež n. B., VS (Kol)

Čáp bílý (*Ciconia ciconia*)

- 21. 04. 02 - asi 30 ex. - Jablunkov, FM (Pys)

Čáp černý (*Ciconia nigra*)

- 22. 03. 01 - 3 ex. - Prusy, PR (Gav)

Kolpik bílý (*Platalea leucorodia*)*

- 04. 05. - 12. 05. 02 - 1 ad. - Záhlinice, KM (Goe, Dou)

Vlavka bílá (*Egretta alba*)

- 28. 01. 01 - 17 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 28. 04. 01 - 10 ex. - obora Soutok, BV (Jud)
- 27. 10. 01 - 22 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
- 17. 11. 01 - 52 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Vlavka stříbřitá (*Egretta garzetta*)*

- 27. 05. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Vlavka vlasatá (*Ardeola ralloides*)*

- 27. 05. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Vlavka červená (*Ardea purpurea*)

- 10. 06. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Husa běločelá (*Anser albifrons*)

- 28. 02. 02 - 250-300 ex. - Šumický ryb., ZN (Kle)
- 30. 03. 02 - 12 ex. - Záhlinice, KM (Goe)

Husa velká (*Anser anser*)

- 01. 05. 01 - 4 ex. - Hustopeče n. B., PR (Kra)
- 19. 03. 02 - 1000 ex. - VDNM II., BV (Kub)
- 21. 04.-25. 05. 02 - 2 ex. - Záhlinice, KM (Goe)

Labuť zpěvná (*Cygnus cygnus*)

- 14. 04. 02 - 1 ad. - Záhlinice, KM, (Goe) foto+video

Husice liščí (*Tadorna tadorna*)

- 01. 04. 01 - 1 ex. - Popilkoviště Hodonín, HO (Jud)
- 01. 04. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
- 02. 06. 01 - 2 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
- 11. 05. 02 - 2 ex. - Záhlinice, KM (Goe) foto+video

Husice rezavá (*Tadorna ferruginea*)*

- 18. 03. 01 - 1 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 29. 04. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Hvzdiák euroasijský (*Anas penelope*)

- 14. 04. 02 - 12 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
- 10. 11. 01 - 18 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 25. 02. - 09. 03. 02 - 1 F - Přerov, PR (Goe)

Ostralka štíhlá (*Anas acuta*)

- 14. 04. 02 - 7 M, 4 F - Záhlinice, KM (Goe)

Polák tundrový (*Aythya marila*)

- 14. 04. 02 - 2 M, 1 F - Záhlinice, KM (Goe)

Hohol severní (*Bucephala clangula*)

- 11. 02. 01 - 17 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 25. 02. 01 - 30 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 11. 03. 01 - 15 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 14. 04. 02 - 1 M - Záhlinice, KM (Goe)

Polák malý (*Aythya nyroca*)

- 25. 04. 01 - 1 M - Prusy, PR (Gav)
- 24. 03. 02 - 4 ex. - Tovačov, PR (Goe)
- 30. 03. 02 - 3 M, 2 F - Záhlinice, KM (Goe)
- 21. 04. 02 - 2 páry - Záhlinice, KM (Goe)

Hoholka lední (*Clangula hyemalis*)

- 04. 11. 01 - 1 M - Tovačov - Donbas, PR (Gav)

Morčák velký (*Mergus merganser*)

- 11.02.01 - 30 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- 11. 02. 01 - 10 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Morčák prostřední (*Mergus serrator*)

- 25. - 27. 03. 01 - 1 M - Prusy, PR (Gav)
- 27. 04. 02 - 1 F - Tovačov, PR (Goe)

Káně rousná (*Buteo lagopus*)

- 10. 11. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)

Luňák hnědý (*Milvus migrans*)

- 29. 04. 01 - 6 ex. - obora Soutok, BV (Jud)
- 30. 08. 01 - 1 ex. - Chvalčov, KM (Kra)
- 11. 03. 02 - 1 ex. - Karlovské ryb., ZN (Kle)

Luňák červený (*Milvus milvus*)

- 17. 03. 01 - 1 ex. - Všechnovice, PR (Kra)
- 29. 04. 01 - 8 ex. - obora Soutok, BV (Jud)
- 27. 10. 01 - 1 ex. - Chvalčov, KM (Kra)

Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*)

- 25. 11. 01 - 2 imm. - Záhlinice, KM (Něm, Ond)
- 22. 02. 02 - 3 imm. - pole mezi Branišovicemi a Vlasaticemi, ZN (Kle)

- Moták lužní (*Circus pygargus*)
 24. 04. 01 - 1 F - Prusy, PR (Gav)
 01. 05. 01 - 1 F - Prusy, PR (Gav)
 24. 06. 01 - 1 F - Prusinovice, KM (Kra)
 29. 07. - 18. 08. 01 - 1 M - Prusy, PR (Gav)
 22. 09. 01 - 2 F - Býškovice, PR (Kra)
- Moták pochop (*Circus aeruginosus*)
 03. 03. 02 - 1 ex. - Miroslavický ryb., ZN (Kle)
- Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*)
 14. 01. 01 - 1 ex. - Hodonín, HO (Jud)
 27. 04. 01 - 1 ex. - Prusy, PR (Gav)
 04. 09. 01 - 1 ex. - Beňov, PR (Gav)
- Raroh velký (*Falco cherrug*)
 16. 05. 01 - 1 ex. - Prusy, PR (Gav)
- Ostříž lesní (*Falco subbuteo*)
 19. 08. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 28. 09. 01 - 1 ex. - Tovačov, PR (Mar)
 14. 06. - 06. 09. 01 - 1 ex. Prusy, PR (Gav)
 v roce 2000 celkem 30x tamtéž (Gav)
- Orlovec říční (*Pandion haliaetus*)
 31. 03. 01 - 1 ex. - Tovačov, PR (Gav)
 01. 04. 01 - 2 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 28. 04. 01 - 1 ex. - Prusy, PR (Gav)
 06. 07. 01 - 2 ex. - Libavá, OL (Kra)
 12. 08. 01 - 2 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 29. 09. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 24. 03. 02 - 3 ex. - Tovačov, PR (Goe)
 04. 04. 02 - 1 ex. - Branišovický ryb., ZN (Kle)
 09. 04. 02 - 1 ex. - Branišovický ryb., ZN (Kle)
 18. 04. 02 - 1 ex. - Jaroslavický ryb., ZN (Kle)
- Kulík zlatý (*Pluvialis apricaria*)
 29. 03. 01 - 2 ex. - Prusy, PR (Gav, Luč)
- Kulík písečný (*Charadrius hiaticula*)
 31. 03. 01 - 3 ex. - Tovačov, PR (Gav, Luč)
- Jespák šedý (*Calidris temminckii*)
 12. 05. 02 - 4 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
- Jespák malý (*Calidris minuta*)
 11. 05. 02 - 8 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
- Jespák křivozobý (*Calidris ferruginea*)
 04. 05. 02 - 3 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
 foto+video
 12. 05. 02 - 3 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
 foto+video
- Jespák bojovný (*Philomachus pugnax*)
 07. 04. 02 - 100 ex. - Záhlinice, KM (Kra)
- Koliha velká (*Numenius arquata*)
 22. 04. 01 - 1 ex. - Prusy, PR (Gav)
14. 08. 01 - 9 ex. - Prusy, PR (Gav)
 26. 09. 01 - 1 ex. - Prusy, PR (Gav)
 21. 04. 02 - 1 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
- Bekasina otavní (*Gallinago gallinago*)
 29. 03. 01 - 25 ex. - Prusy, PR (Gav)
 21. 05. 01 - 1 pár-tok - Libavá, OL (Kra)
 27. 10. 01 - 22 ex. - Záhlinice, KM (Něm)
- Sluka lesní (*Scolopax rusticola*)
 20. - 21. 04. 01 - 1 ex. - Prusy, PR (Gav, Luč)
 14. 10. 01 - 1 ex. - Bystřička, VS (Mar)
 26. 10. 01 - 1 ex. - Kostelec u Holešova, KM (Gav)
- Slučka malá (*Lymnocyptes minimus*)
 29. 03. - 01. 04. 01 - 2 ex. - Prusy, PR (Gav, Luč)
- Kameňáček pestrý (*Arenaria interpres*)
 09. 09. 01 - 1 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
- Pisla čáponohá (*Himantopus himantopus*)*
 27. 05. 01 - 4 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 10. 06. 01 - 3 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 22. 07. 01 - 2 ad. + 4 juv. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 Na Mutěnických ryb. 1 pár vyhnědil (Jud)
- Racek malý (*Larus minutus*)
 29. 04. 01 - 16 ex. - Mutěnické ryb., HO (Jud)
 27. 10. 01 - 3 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
- Rybák obecný (*Sterna hirundo*)
 14. 04. 02 - 1 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
- Rybák černý (*Chlidonias niger*)
 01. 05. 02 - 60 ex. - Záhlinice, KM (Goe)
- Chřástal kropenatý (*Porzana porzana*)
 08. 06. 02 - 1 ex. - Tovačov, PR (Goe)
- Holub doupňák (*Columba oenas*)
 02. 02. 02 - 4 ex. - Loukov, KM (Kra)
 12. 02. 02 - 30 ex. - Litobratřice, ZN (Kle)
- Kalous pustovka (*Asio flammeus*)
 13. 01. 02 - 1 ex. - Tovačov, PR (Goe)
 20. 01. 02 - 1 ex. - Hrádek, ZN (Kle)
- Dudek chocholatý (*Upupa epops*)
 29. 04. 01 - 1 ex. Lužické ryb., HO (Jud)
- Slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*)
 30. 03. 02 - 1 M - Záhlinice, KM (Goe)
 31. 03. 02 - 2 M - Tovačov, PR (Goe)
 07. 04. 02 - 1 M - Hrachovec, VS (Kol) údajně
 viděn již 1. 4.

- Brkoslav severní (*Bombycilla garrulus*)
 28. 01. 01 - 100 ex. - Lužické ryb., HO (Jud)
 03. 03. 01 - 500 ex. - Hodonín, Bažantnice, HO (Jud)
 01. 04. 01 - 30 ex. - Hlohovecký ryb., BV (Kub)
 16. 04. 01 - 30 ex. - Zubří, VS (Mar)
 27. 04. 01 - 14 ex. - Lužice, HO (Jud)
 01. 05. 01 - 11 ex. - Hustopeče, PR (Kra)
 02. 03. 02 - 215 ex. - Střítež n. B., VS (Kol)
 22. 04. 02 - 25 ex. - Rožnov p. R., VS (Kol)
- Čečetka zimní (*Carduelis flammea*)
 18. 11. 01 - 12 ex. - Prusy, KM (Gav)
- Skřivan polní (*Alauda arvensis*)
 09. 12. 01 - 8 ex. - Hulín, KM (Něm)
- Skorec vodní (*Cinclus cinclus*)
 16. 12. 01 - 2 ex. - Tečovice, ZL (Něm)
- Pěnkava jíkavec (*Fringilla montifringilla*)
 17. 11. 01 - 200-300 ex. - Huslenky, VS (Kol)
- Drozd brávník (*Turdus viscivorus*)
 29. 01. 01 - 1 M-zpív. - Velká Lhota, VS (Mar)
- Kos černý (*Turdus merula*)
 08. 03. 01 - 1 M-zpív. (02.00 ráno), Brno - Červený Kostel, BM (Mar)

Vysvětlivky:

ex.	exemplář
ad.	adult - dospělý
pull.	pullus - nevzletné mládě
juv.	tohoroční mladý pták
imm.	nedospělý pták
M	maskulus - samec
F	fēmina - samice
(†)	nalezen mrtev
FK 17/97	ověřeno faunistickou komisí pod číslem jednací 17/97
VDNM	Vodní dílo Nové Mlýny - část I., II., III.
*	pozorování těchto druhů ověřuje a eviduje faunistická komise

Pozorovatelé:

Luč	David Lučan
Kol	Jaroslav Koleček
Něm	Jiří Němčík
Gav	Bedřich Gavenda
Kra	Zdeněk Kratochvíl
Goe	Adolf Goebel, ing., PhDr.
Ond	Pavel Ondra
Mar	Jan Martinek
Jud	Miroslav Judas
Kle	Julius Klejdus, Dr.
Kub	Jaroslav Kubišta
Pys	Jiří Pyszko

Oprava:

V časopise PKN 1/2002 na str. 31 bylo uvedeno u pozorování dudka chocholatého chybně pozorování z lokality Střítež n. B., VS (Kol). Správně má být lokalita Záhlinice, KM - pozoroval Něm (Němčík). Omlouváme se autorovi pozorování i čtenářům.

Zpracoval: Ing. Jiří Šírek

OBSAH

ÚVODNÍK

Úvodní slovo – <i>Jiří Šafránek</i>	1
-------------------------------------	---

ODBORNÉ A POPULÁRNÍ

Hnízdní ornitocenózy zámeckého parku v Malenovicích a Arboreta Nový Dvůr u Opavy – <i>RNDr. František Hanák</i>	2
Čáp bílý (<i>Ciconia ciconia</i>) v okrese Přerov v roce 2002 – <i>RNDr. František Hanák, Ing. Jiří Šírek</i>	8

KRÁTKÁ SDĚLENÍ A ZAJÍMAVOSTI

Supi bradatí v Chříbech? – <i>Jiří J. Hudeček, RNDr. František Hanák</i>	10
K úhynům sov pálených (<i>Tyto alba</i>) na silnicích – <i>MVDr. Julius Klejdus</i>	13
Kormoráni velcí na Moštěnce – <i>Bedřich Gavenda</i>	15
Když miláčci mají smůlu – <i>Ing. Karel Zvářal</i>	16
Byla to sebevražda? – <i>Herbert Tichý</i>	19
První zahníždění husy velké na rybníku v Lenešicích – <i>Herbert Tichý</i>	19

Z CEST A EXKURZÍ

Zoologická zahrada v Praze – <i>Václav Plšek</i>	20
--	----

PORTRÉT

Zemřel Oldřich Suchý – <i>Miroslav Král</i>	26
---	----

ZE ZAHRANIČNÍCH PERIODIK

Excerpce (7) – <i>Michal Vinkler</i>	27
--------------------------------------	----

CIZOKRAJNÍ PTÁCI

Zelenáčci – <i>RNDr. František Hanák</i>	36
--	----

ORNITOLOGICKÁ POZOROVÁNÍ

Ornitologická pozorování – <i>Ing. Jiří Šírek</i>	37
---	----

Ptáci kolem nás 4/2002 (Moravský ornitolog 1992–1995)

čtvrtletník pro ornitology, ochránce přírody a milovníky ptactva • vydává Moravský ornitologický spolek
• adresa redakce: MOS, P. O. Box 65, 750 65 Přerov 2, e-mail: mos@iweb.cz, http://www.iweb.cz/mos
• šéfredaktor František Cigánek, zástupce šéfredaktora RNDr. František Hanák, redakční rada: Václav Plšek, Jiří Polčák, Jiří Šafránek, Ing. Jiří Šírek, Michal Vinkler • Nevyžádané rukopisy, foto a kresby se nevracejí. Uveřejněné články nemusejí vyjadřovat názor redakce. Za obsah a pravdivost údajů odpovídá autor příspěvku. Vydavatel si vyhrazuje právo publikované materiály zveřejnit také na Internetu a CD-rom • mezinárodní indexové číslo - 47531 • registrační číslo - MK ČR E 12679 • ISSN 1212 - 3374
• náklad 2000 výtisků • neprodejné - zdarma pro členy a přátele MOS • prosinec 2002

Objednávkový list
Ekocentra MOS, Čapky Drahlavského 3, 750 65 Přerov 2
tel. /fax: 0641-203 150, e-mail: mos@jweb.cz

Objednávám závazně následující tituly:

Datum: .....

VIDEOFILMY	vydavatel	min.	Kč	ks
Poznáváme naše ptáky - I. díl	F. Černý	46	295,-	
Poznáváme naše ptáky - II. díl	F. Černý	45	295,-	
Ptáci tropického pásma (80 druhů)	F. Černý, A. Reiter	50	350,-	
Bažanti (55 druhů a mutací)	F. Černý, A. Reiter	50	350,-	
Papoušci Jižní Ameriky - I. díl	F. Černý, A. Reiter	54	350,-	
Papoušci Jižní Ameriky - II. díl	F. Černý, A. Reiter	50	350,-	
Papoušci Jižní Ameriky - III. díl	F. Černý, A. Reiter	57	350,-	
Ptáci Austrálie	F. Černý, A. Reiter	90	440,-	
Ptáci Afriky	F. Černý, A. Reiter	56	350,-	
Ptačí Afrika II.	F. Černý, A. Reiter	50	350,-	
Ptačí Afrika III.	F. Černý, A. Reiter	52	350,-	
Místitři zvířecích staveb (pro děti)	National Geographic	50	269,-	
Zahradní mikrokosmos	National Geographic	60	269,-	
Polární vlk	National Geographic	60	269,-	
Přírodní biotpy - rybník	TRAVEX video	35	280,-	
Naši oboživelníci	TRAVEX video	34	280,-	
Naši ptáci - havran polní	TRAVEX video	30	280,-	
Naši ptáci - labuť	TRAVEX video	28	280,-	
Sokolovití dravci	TRAVEX video	40	280,-	
Naše sovy	TRAVEX video	40	280,-	
Železné hory - CHKO	TRAVEX video	46	380,-	
Zlatá louka u Podmoklan	TRAVEX video	23	260,-	
Zvěř našich lesů - I. díl	TRAVEX video	30	260,-	
AUDIOKAZETY		min.	Kč	ks
Sovy - 69 variant hlasů 11 druhů	Biophon (4. vydání '99)	63	150,-	
Ptáci rákosin a okolí vod	Biophon (1994)	90	150,-	
Hlasy dravců - 53 var. 22 druhů	Biophon (1993)	60	150,-	
Kukačka až šplhavci - 17 druhů	Biophon (1993)	65	150,-	
Pěvci I - 39 druhů	Biophon (1993)	60	150,-	
Pěvci II - 37 druhů	Biophon (1993)	60	150,-	
Pěvci III - 43 druhů	Biophon (1993)	60	150,-	
Místitři pěvci ptačí říše - 22 druhů	Biophon (1994)	72	150,-	
Hlasy našich žab - všech 13 druhů	Biophon (1993)	50	150,-	
AUDIO CD		min.	Kč	ks
Sovy - 69 variant hlasů 11 druhů	Biophon (stereo 2000)	63	320,-	
Rok v přírodě - 99 hlasů a zvuků	Biophon (stereo 1999)	61	320,-	

KNIHY		str.	Kč	ks
Fauna ČR a SR - Ptáci 1	Academia	670	360,-	
Fauna ČSSR - Ptáci 3/I	Academia (1983)	704	90,-	
Fauna ČSSR - Ptáci 3/II	Academia (1983)	530	90,-	
Česká a Slov. bibliografie 1981-92	ÚEK AV ČR	148	60,-	
Obecná ornitologie	Academia	360	360,-	
Atlas zimního rozšíření ptáků v ČR	H&H	270	84,-	
Zprávy MOS '92, '94, '95, '97	MOS		10,-/ks	
Zprávy MOS '98, '99, 2000	MOS		50,-/ks	
Zprávy MOS 2001	MOS	227	60,-	
Ptáci kolem nás 1-4 1992	MOS	128	20,-	
Ptáci kolem nás 3/95	MOS	32	5,-	
Ptáci kolem nás 1-3 1996	MOS	128	20,-	
Ptáci kolem nás 1-4 1997	MOS	128	20,-	
Ptáci kolem nás 1-3/4 1998	MOS	96	15,-	
Ptáci kolem nás 1-4 1999	MOS	128	20,-	
Ptáci kolem nás 1-4 2000	MOS	114	20,-	
Ptáci kolem nás 1-4 2001	MOS	128	15,-	
Zpravodaj 12	Jihomoravská. pob. ČSO	78	50,-	
Crex 14	Jihomoravská. pob. ČSO	120	50,-	
Atlas ptáků Čes. a slov. republiky	Academia	118	185,-	
Léto na ptačím ostrově (Klůz)		80	50,-	
Ptáci bez hranic	Granit	158	245,-	
Encyklopedie ptáků (700 druhů)	Rebo	288	345,-	
Encyklopedie ptáků v klecích	Rebo	312	345,-	
Svět zvířat IV. - Ptáci 1	Albatros	143	330,-	
Svět zvířat V. - Ptáci 2	Albatros	147	330,-	
Svět zvířat VI. - Ptáci 3	Albatros	150	359,-	
Potravní ekologie dravců a sov	ČSOP	103	89,-	
Klíč k určování obojživ. a plazů	EkoCentrum Brno	68	30,-	
Ochrana obojživelníků	EkoCentrum Brno	135	89,-	
Ochrana plazů	EkoCentrum Brno	48	25,-	
Svět zvířat VII - obojživ. , plazi	Albatros	183	369,-	
Svět zvířat VIII - Ryby 1	Albatros	157	330,-	
Svět zvířat IX - Ryby 2	Albatros	157	350,-	
Mihulovci a ryby I.	Academia	624	295,-	
Mihulovci a ryby II.	Academia	698	360,-	
Klíč k určování ryb	EkoCentrum Brno	85	60,-	
Sladkovodní ryby	Ikar	287	179,-	
Svět zvířat I - Savci 1	Albatros	143	300,-	
Svět zvířat II - Savci 2	Albatros	143	359,-	
Svět zvířat III - Savci 3	Albatros	153	359,-	
Svět pravěku	Albatros	151	351,-	

Savci	Ikar	287	179,-
Netopýři	EkoCentrum Brno	46	25,-
Naši pavouci	Academia	154	155,-
Hmyz a pavoukovci (prův. přírodou)	Ikar	287	179,-
Zvířata Evropy (Anděra, Polák)	Fragment	64	169,-
Zvířata v lese (Anděra)	Aventinum	223	130,-
Velká encyklopedie přírody	Fragment	160	349,-
Toulky po horách	Brio	95	149,-
Encyklopedie motýlů	Rebo	272	345,-
Klíč k určování sladkov. bez. živ.	Rezekvítek	8	33,-
Klíč k určování půdních bez. živ.	Rezekvítek	12	33,-
Květena ČR I.	Academia	557	360,-
Květena ČR II.	Academia	540	150,-
Květena ČR III.	Academia	542	198,-
Květena ČR IV.	Academia	529	360,-
Květena ČR V.	Academia	560	360,-
Květena ČR VI.	Academia	760	390,-
Encyklopedie stromů a keřů	Rebo	287	345,-
Encyklopedie bylin a koření	Rebo	311	345,-
Plané rostliny střední Evropy	Rezekvítek		52,-
Keře (průvodce přírodou)	Ikar	287	179,-
Stromy (průvodce přírodou)	Ikar	287	179,-
Životní prostředí (průvodce přírodou)	Ikar	223	179,-
Naše nejhojnější trávy - klíč	Rezekvítek		52,-
Jedovaté rostliny kolem nás - klíč	Rezekvítek		52,-
Zelená krása mechorostů	EkoCentrum Brno	65	35,-
Encyklopedie hub	Rebo	288	345,-
Chráněné houby v ČR	V.Antonín, Z. Bieberová	88	30,-
Průvodce - houby	Svojtka a Co.	157	259,-
Breviř o houbách	Olympia	208	169,-
Mokřady střední Moravy	Sagittaria	65	20,-
Litovelské Pomoraví	Bureš, Machar	134	260,-
Cesty za poznáním - Počasí	Svojtka a Co.	288	699,-
Hydrobiologie	Informatorium spol.s.r.o.	335	371,-
Simulace biologických systémů	Grada	288	113,-
Monitorování ekologických změn	EkoCentrum Brno	187	75,-
Zákony k ochraně ŽP a předpisy	C.H.BECK	451	370,-
Veřejná správa a právo	C.H.BECK	378	550,-
Trojský koník - povodňové číslo	časopis Zoo Praha	36	100,-

OBRAZOVÉ TABULE		Kč	Ks
Ptáci na krmítku – lamino	MOS	95,-	
Ptáci na krmítku	MOS	25,-	
Bylinky + lišta	Scientia	206,-	
CD-ROM		Kč	Ks
Přírodopis, dějepis, sluneční soustava	Rezekvítek software	399,-	
Vzdušný oceán	Wave studio	499,-	
Putování světem rostlin	Rezekvítek software	499,-	
Botanika a zoologie	Grada	590,-	
Zeměpis - svět	Grada	590,-	
Zeměpis - Česká republika	Grada	562,-	
OCHRANĀRSKÉ POMŮCKY		Kč	ks
Krmítko sedlové okenní 30x30	p. Macek	169,-	
Krmítko sedlové závěsné 30x30	p. Macek	169,-	
Krmítko sedlové závěsné 40x40	p. Macek	234,-	
Krmítko šindelové "Prezident"	p. Růžička	450,-	
Budka šindelová - špačník	p. Růžička	445,-	
Budka šindelová - sýkorník	p. Růžička	365,-	
Budka - klasický sýkorník (překližka)	p. Macek	156,-	
Budka - sýkorník tvar A (překližka)	p. Macek	162,-	
Budka - špačník	p. Macek	179,-	
Budka - sovník pro puštika	p. Macek	247,-	
Budka pro sýčka	p. Macek	325,-	
Budka - rehkovník	p. Macek	125,-	
Siluety dravců	MOS	40-50,-	
Hroty proti dosed. holubů - 1 bm	Antikal	112,50	
SAMOLEPKY MOS NA PODPORU OCHRANY PTĀKŮ		Kč	ks
Sýček obecný	MOS	25,-	
Luňák hnědý	MOS	50,-	
Ťuhýk rudohlavý	MOS	75,-	
Mandelík hajní	MOS	100,-	

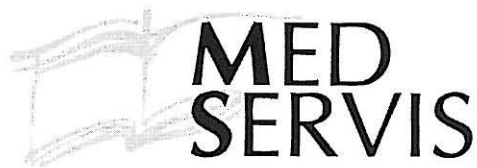
K ceně účtujeme poštovné (69-78 Kč) a balné (10 Kč)

Žádám o zaslání: *na fakturu   *na dobírku   *odeberu osobně

Jméno a příjmení (organizace): .....

Adresa: .....

Podpis (razítko org.): .....

INFORMAČNÍ CENTRUM
A DOVOZ LITERATURY

Potřebujete
dovézt publikace ze zahraničí?

Zařídíme.

Všetičkova 29, 602 00 Brno
Tel./fax: 543 241 146
E-mail: medserv@mbox.vol.cz
<http://www.med-servis.cz>

POZOR!

Výroční členské
schůze MOS
se uskuteční

22. 2. 2003

v Ornitologické stanici
v Přerově,
Bezručova ul.
13 od 9.30 hod.

Všichni členové jsou srdečně zváni.

Ekocentrum MOS

Moravský ornitologický spolek
Čapky Drahlovského 3, 750 65 PŘEROV
Tel./fax: 581 203 150, e-mail: MOS@iweb.cz

Provoz Ekocentra MOS podporují:

MĚSTO PŘEROV

Meopta - optika, a.s.
member of TCI group